

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם זהבה שלוח, שפרה פתיחה (שלוח), ויצחק שלוח, חולון
תאריך: 6.5.1999
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: הגברות לבית שלוח, בראשית הראיון אני מבקש שאחת מכן תספר על בית אבא, על הבית של אביכן יצחק שלוח בסוריה. איפה הוא חי ... מה שאתן יודעות. ממה התפרנס הסבא שלכן.

שפרה שלוח: אני אספר לך מה שאני זוכרת. אבא שלי עלה בשנת '33

ש: עלה ארצה ...

ת: אבל קודם הוא היה, הוא הקים את תנועת החלוץ בסוריה. הוא הקים את תנועת החלוץ והוא עלה ארצה עם בן דודו אברהם עבאס שהיה גם לפני כמה זמן חבר כנסת.

ש: מטעם מפא"י, נכון?

ת: כן. הם פעלו ביחד. הם הקימו את תנועת החלוץ. הם פעלו בארץ והעלו את הנוער ...

ש: תיכף נגיע לזה. את אומרת שהם הקימו את תנועת החלוץ, עם עוד כמה אנשים ... ששה אנשים נוספים. מי אלה פחות או יותר?

ת: היו. אני יכולה להזכיר לך שמות. אולי דוד לוזיה היה איתם, מנחם לוזיה ...

ש: קוסטיקה?

ת: יוסף קוסטיקה.

ש: סעד יעקב?

ת: אותו אני לא זוכרת, לא הכרתי. פה ... יודעת מה. איך הם קיבלו אותם?

ש: לא, איך הם הקימו את החלוץ.

ת: הוא בא לארץ, הוא היה אז עובד ... כדי לפרנס את המשפחה.

ש: אני רוצה להבין, אני הבנתי שהם היו אנשי תנועת החלוץ. לאחר מכן הם עלו ארצה בדרך כלשהיא,

נכון? איך הם עלו?

ת: בדרך בלתי לגאלית.

ש: לאן הם הגיעו?

ת: הם הגיעו לחיפה, התמקמו, והתחילו לפעול מחיפה, הוא ועוד כמה חברים שלו.

ש: למה דוקא הם הגיעו לחיפה?

ת: אני לא יודעת.

ש: היה שם גרעין של ... סוריה?

ת: כנראה. ... אני יכולה לספר לך מפה והלאה. זאת אומרת איך שהם קיבלו את הנוער בלילה. הם היו יודעים שהיום מגיעים עשרים, עשרים וחמישה נערים והיו הולכים לגשר הזיו בלילה, במיוחד בלילה.

ש: על אילו שנים את מדברת? לפני מלחמת העצמאות?

ת: ... בזמן האנגלים.

זהבה: הם היו בסך הכל בני 15, 16, והם באו לפה לחיפה... למה הם הגיעו לחיפה אני לא יודעת. אולי זה היה המקום הכי קרוב... הם הגיעו לשם והם גרו מאוד... בתקופה הזו, עד כמה שאני זוכרת... ש: הם גרו יחד במקום אחד?

ז: פעלו ביחד... אז היו גרים באהלים. צריפים, אהלים.

ת: הם היו מבריחים את העולים החדשים... אבא שלי ז"ל היה מביא את הילדים האלה אלינו הביתה, היה רוחץ אותם, מלביש אותם ומסדר אותם בקיבוצים.

ש: תיכף אנחנו נגיע לקטעים האלה, אבל אני רוצה עדיין להישאר בתחום שנות השלושים, אמצע שנות השלושים. אבא מגיע, נכון? ומתחיל לעסוק... את אומרת לי שהוא מיד התחיל לעסוק בענייני...

ת: תיכף לפעול להביא את הצעירים מסוריה לארץ.

ש: במה הוא עבד פה בארץ?

ת: ... חוצב בחיפה.

ש: במסגרת סולל בונה?

ת: כן... הוא היה... לאט לאט הוא התקדם. תוך כדי הפעילות שלו, הוא היה בן אדם מאד מאד... וככה הוא הסתדר. הגיע להסתדרות בחיפה והתחיל לעבוד במחלקת העליה והקליטה והוא קיבל את העולים.

ש: ... התחיל לעבוד בהסתדרות... הוא עבד בוועד הפועל גם?

ת: כן.

ש: בחיפה?

ת: כן.

ש: במועצת הפועלים?

ת: כן. הוא היה במועצת הפועלים אבל עבד בהסתדרות בחיפה.

ש: מתי הוא התחיל לעבוד?

ת: 36! רשום... הוא היה פעיל בהגנה. בשנות הארבעים הוא נכנס לעבוד במחלקת הקליטה במועצת פועלי חיפה. שם התמסר לקליטת הילדים שבאו מארצות ערב.

ש: אז אני מבין שמאותן שנים, שנות הארבעים פחות או יותר, ... בהסתדרות במחלקת עליה וקליטה. ספרי לי מה את זוכרת מאותה פעילות של אבא במחלקה הזאת? מה הוא היה עושה? מה היתה הפעילות שלו?

ז: הוא היה דואג לעולים. הוא היה נותן רשימה של אנשים שהוא מכיר והיו מבריחים אותם. היה אצלנו בן אדם, איך אני אגיד לך, היו לו קשרים עם בן אדם דרוזי שקראו לו ראמז. היה גבוה כזה ושמן.

ש: הוא היה מדלית אל-כרמל?

ז: לא יודעת. הוא היה... מסוריה.

ש: אה, היה סורי בכלל?

ז: כנראה. הוא היה בא אלינו, אף אחד לא ידע שהוא בא. הוא היה ישן אצלנו. היה מקבל רשימה של משפחות של סורים והיה הולך ומבריח אותם. היו משפחות שהוא היה בא אליהן והיה רוצה להוציא אותן, והן היו מפחדות ממנו. עד שהוא גילה להם שזה [מטעם] יצחק שלוח שלא ידאג, ושהוא רוצה להעלות

אותם ארצה. הוא היה משכנע ... אבא שלי ועוד כמה חבר'ה שלהם היו הולכים בלילה ... הם היו עומדים על החוף והיו מאותתים.

ש: על החוף באכזיב?

ז: כן.

ש: באילו שנים? לפני קום המדינה?

ז: גם וגם.

ש: גם לאחר.

ז: כן. הם היו מאותתים להם על החוף, באיזה שהוא שלב הם היו רואים את האיתות, והם גם היו מאותתים, יורדים לים, שוחים ומביאים אותם. על הראש היו שמים להם ... והיו ישר מכניסים אותם לקיבוצים. היו ילדים שהיו הולכים הרבה ברגל או שהיו מבריחים אותם בצורה אחרת. אז הוא היה מביא אותם אלינו הביתה, מקלח אותם ...

ש: את זוכרת

ז: אני ראיתי את זה בעיניים שלי, כן. קבוצות של ילדים שהיו באים אלינו הביתה ברחוב השומר מספר 4 בחיפה. אני הייתי שומרת על הילדים האלה.

ש: היו מתקלחים אצלכם?

ז: אצלנו בבית. אז לא היה דוד שמש ... אמא שלי היתה מדליקה את הפרימוס ויאללה ... ילדים. באמצע הלילה היא היתה קמה, מדליקה את הפרימוס, היתה שמה דוד ... מה אני אגיד לך. היא היתה מדליקה והוא היה רוחץ אותם והיו נותנים להם, אתה יודע, היה בגדי אתא אז ...

ש: רגע, תיכף נגיע לזה. בת כמה היית אז כשאת מספרת לי עכשיו

ז: שמונה, תשע.

ש: מתי נולדת?

ז: אני ילידת '39.

ש: זאת אומרת שזה היה בשנת '47?

ז: כן, קום המדינה.

ש: אם היית בת שמונה, זאת אומרת ...

ז: אני זוכרת את הדברים האלה.

ש: זאת אומרת זה היה ב-'47?

ז: משהו כזה.

ת: זה גם היה יותר אפילו, כי יש דברים שעוד אני זוכרת.

ש: תיכף גם נגיע לזה. אז את אומרת שאמא היתה קמה ומכינה להם מים חמים.

ז: מים חמים, מקלחת והיתה שמה להם בגדי חקי וארוחה חמה, מה שלא יהיה. אז לא היה אוכל כמו היום.

נתנו להם לאכול וישר לקיבוצים. ... עד היום ... היו בקיבוץ ...

ש: קיבוץ דן?

ת: עד היום הוא נמצא בקיבוץ.

ש: האה הבכור שלכן?

ת: בעלי.

ש: מה השם שלו?

ת: יעקב פתיחה. עד היום הוא נמצא בקיבוץ.

ש: והשם שלך זה פתיחה גם כן?

ת: כן. הוא היה מעביר אותם

ש: רגע, כאן בענין הזה, את אומרת שהוא היה לוקח את כל קבוצת הילדים, או חלק מהם ומישהו אחר היה לוקח חלק אחר של הילדים?

ז: אני לא יודעת. הם היו קבוצה של כמה חברים שכולם טיפלו. לא יודעת מה עשו.

ת: הוא היה הרוח הדומיננטית. הוא היה מנהיג אותם.

ש: כן, אני ... עכשיו עם הילדים. זאת אומרת שהילדים היו מגיעים, הוא היה נותן להם בגדים יותר מקובלים בבית ... למה החליפו להם את הבגדים?

ז: היו גם ... תדע לך שזה היה לפני קום המדינה.

ש: כן, לפי התיאור שלך

ז: זה היה עוד בתקופת הבריטים ... בעקבות ... היה עוצר. הפעילות שלו היתה חלק, הוא היה בן אדם מאוד פעיל. כל הזמן בלילות היה עוצר. היו מכריזים על עוצר ואבא שלי היה פעיל בחוץ. הם היו עומדים ליד שוק תלפיות כל אלה, הכלניות. היינו קוראים להם כלניות.

ש: החיילים הבריטים. הצנחנים.

ז: כי הם היו עם כובעים אדומים. היינו קוראים להם כלניות. הרבה פעמים והרבה ימים אבא שלי ... במדרגות או באמצע איזו סמטה ולא יכל להשתחרר מהם כי הם קלטו אותו, שמו עליו עין. והיה אסור לו לצאת. הוא כל הזמן היה בפעילות.

ש: אז את אומרת שהוא הביא הביתה קבוצות של ילדים. בשלב הזה ראית אם אבא עורך רישום לילדים?

ת: כן. היה לנו ספר. אני לא יודעת איפה הספר. הוא נעלם. אני מאוד מצטערת.

ש: היה ספר?

ת: היה לו ספר עם רישום, תאריכים, ילדים. [כל אחד] לאן הגיע, מאיפה הגיע, מה שמו ולאיזה קיבוץ [נשלח]. לאחר מכן הוא היה הולך ומבקר אותם. הוא היה קודם כל מביא, מה היו עושים? היו מבריחים את הילדים בלי שההורים שלהם ידעו, ורק כשהילדים היו בארץ היו חוזרים להגיד להם – הבן שלכם נמצא בארץ.

ש: איך את יודעת שלא סיפרו להורים?

ת: לא סיפרו. זה היה ידוע. ההורים לא היו נותנים לילדים לצאת. הם היו הרי ... תנועת החלוץ. אבא שלי ועוד שכמותו הקימו את תנועת החלוץ. שם בסוריה היו עוד נערים כמותם

ש: חניכים של התנועה.

ת: כן. והם רצו ולא סיפרו שום דבר להורים, כלום. הם רצו לעלות לארץ, אבל הכל נשמר בסוד. הם דיברו איתם, הם באו לארץ, ולאחר יום יומיים ההורים קיבלו הודעה לא לדאוג, הילדים שלהם נמצאים

פה והכל בסדר, הם בריאים ושלמים ונמצאים בקיבוץ. אבא שלי כמוכן תמיד דאג להם ותמיד סידר אותם, הכל. הוא היה מביא את הילדים, ... את הרשימות. אחר כך הוא היה פועל, היה מביא גם את ההורים. את ההורים לרוב הם הביאו גם דרך הברחה בים בספינות.

ש: הספינות זה היה בעיקר אחרי קום המדינה עד כמה שאני יודע.

ת: ... העבירו אותם בספינות ...

ש: לאחר מכן הביא את ההורים.

ת: כן.

ש: את אומרת שאת כל השמות הוא רשם במחברת מסודרת. הכל היה תחת שליטה וידעו ... כל ילד לאן הוא הולך. איפה לדעתך אמורה להיות החוברת הזאת?

ת: לא יודעת.

ש: זה היה אצלך בבית כל הזמן?

ת: כן. אנחנו גרנו בחיפה. הוא היה יושב וכותב את הספר הזה ... היה להם לסורים גם ... המשפחות האלה הן סוריות. בשביל ל... אותנו היה יוצא כל ערב ...

ז: גם כשעברנו לפה היתה לו ספריה אדירה. משהו לא יתואר. כל פעם, זה היה צריך להיות עונש ... בספריה ולאבק את הספרים ... בתור ילדה קטנה היינו יושבים בדרך כלל ... אבל בשנים האחרונות ... אחר כך כשעשינו חיפוש כשאמא שלי נפטרה, חיפשנו את הספר ולא מצאנו.

ש: יכול להיות שהוא נמצא באחד הארכיונים? אולי הוא העביר את זה לאיזה ארכיון?

ת: לא. הוא לא ... יכול להיות שהוא בא לפה, לתל-אביב, אז זה היה ... אני ראיתי את זה. אני בתור ילדה קטנה

ש: פה בחולון זה היה?

ת: כן. אני זוכרת מצוין ... היה כתוב תחת התאריך לאיזה קיבוץ הוא נשלח. אני בתור ילדה קטנה הייתי ...

ש: תגיד לי, ... מנחם לוזיה מאפיקים אולי לקח את זה?

ת: אולי יש לו עותק. לא יודעת.

ש: יש לי את העותק.

ת: של השמות האלה?

ש: כן.

ת: אז זה בטוח. זה מתאים.

ש: לא, השאלה היא, את אומרת ... מנחם לוזיה.

ת: אם אני אראה את זה אני ... אנחנו מכירות את הכתב של אבא שלי. עד היום אם תיתן לי אני אגיד לך

אם זה של אבא. יש לנו הרבה, זוכר לי ... מחברת פוליו

ש: מחברת גדולה.

ת: פוליו. ורשום ... ממש כתוב. אני עד היום זוכרת ...

ש: אני אגיע הנה עוד פעם אחת עם החוברת הזו ונבדוק את זה, בסדר. אז את אומרת שהיה רישום מסודר.

ז: כן.

ש: איך אבא קבע מי הולך לאיזה קיבוץ?

ז: זה כנראה ...

ש: שאלו את הילדים? את זוכרת? הם היו אצלכם בבית.

ת: לא היה דבר כזה.

ז: את הילדים לא שאלו.

ש: את הילדים לא שאלו.

ז: ההם כיוונו, אלה מלמעלה, כמו אבא שלי ...

ת: את חושבת שזה היה הסדר בין הקיבוצים? הרי הקיבוצים היו באיזה ... דרכם, היה לו קשר מאוד הדוק עם כל הקיבוצים ... לקיבוצים. הוא עבד הכי הרבה עם איילת השחר, אפיקים ואשדות יעקב. אתה יודע שאשדות יעקב לא רצו ... אז הם היו ילדים. אם הם נשאר ... אלה היו ילדים שעלו ... שלחו אותם ...

ש: בעבור גמליאל מאשדות יעקב?

ת: לא זוכרת.

ש: חלאק יוסף?

ת: כן. חלאק ...

ש: אז עכשיו את אומרת לי שאת הילדים לא שאלו. אבל כמה זמן הילדים היו אצלכם?

ת: לילה אחד. יום, חצי יום ... אסור ... אין דבר כזה.

ש: מי היה בא ולוקח?

ת: הוא היה לוקח אותם.

ש: לאן?

ת: לקיבוצים.

ש: היה מסיע אותם?

ת: כן. היו מסדרים אותם. היו להם הסעות. אבל הוא היה, היו באים, מתקלחים, אוכלים, שותים. ואני בתור ילדה קטנה הייתי ... היו ילדים כאלה קטנים, בלי אמא, בלי אבא.

ש: מה זה ילדים קטנים? אילו גילאים?

ת: היו גילאי 7, 8.

ז: 3, 4.

ת: לא. 3, 4, לא. 6, 7, 10, 14, 15. משהו כזה. נערים כאלה קטנים.

ש: בנות גם היו?

ז: בעיקר בנים.

ש: וגם בנות?

ז: גם בנות אבל בעיקר בנים. אני זוכרת את זה טוב ... בנים.

ת: אצלנו לא היו יותר מכמה שעות. אם הוא היה מביא אותם בלילה אז הוא היה ... ויוצא בבוקר ומפזר אותם בקיבוצים. בטוח שבקיבוצים ... משפחות אומנות, אין. נתנו הרבה לאפיקים. למה? כי תמיד, באמת כמו שאחותי אומרת, היה לו רכב אבל הוא לא ידע לנהוג. אז היה אריה, היה לו נהג צמוד.

ש: אריה היה נהג של ההסתדרות?

ת: כן. היה כביש, והוא היה נוסע פעם פעמיים בשבוע, שני ורביעי, הוא היה נוסע לצפון ומבקר את הילדים בקיבוצים, את המשפחות.

ז: היה לו גם קשר בקיבוץ עם

ש: עם המדריכים, המטפלים?

ז: כן. שם הוא היה דואג להם.

ת: הוא היה דואג להם והכל. לא יודעת איך הגיעו אליו הרשימות, אבל הוא היה מביא. והדרווי הזה, הראמז הזה אני זוכרת

ש: ראמז או רמזי?

ת: אולי רמזי. שמעת רמזי?

ש: לא, לפני כן יש פה איזה ...

ת: אני זוכרת שראמז. כשהוא היה בא אבא שלי היה אומר לי ... לא לספר אף מילה. אסור שאף אחד ידע שהוא לך אצלנו. אבא שלי היה נותן לו חדר ... היה אוכל, ישן, [אבא היה] נותן לו את הרשימה והיה הולך. יום אחד הוא הגיע לדוד שלי, אח של אמא שלי שהיה ספר בסוריה, ואמר לו – תתארגן, אתה בא לארץ-ישראל. ההוא התחיל לפחד. הוא [ראמז] אמר לו – אתה מכיר את יצחק שלוח? אמר לו – לא, אני לא מכיר אותו. אמר – אל תגייד שאתה לא מכיר אותו, אתה מכיר אותו ...

ש: כן.

ת: [ראמז] אמר – יצחק שלוח, הוא נשוי לאחותך, הוא שלח אותי. אמר – אבל אני לא מכיר אותו. אז [ראמז] הוציא את התמונה שלו [של יצחק] ואת התמונה של אחותי והראה לו ... [ראמז אמר לו –] ... הוא כתב לך שאתה בסדר ... תביא מה שאתה רוצה, תתארגן.

ש: כן.

ת: תוך 24 שעות התארגנו ובאו עם ה... שלהם. פעם אחת תפסו אותם. הם עלו בשנת '50. הם עלו

ש: איך הם עלו? דרך הים?

ת: דרך הים. אבל בהתחלה תפסו אותם.

ז: תפסו אותם פעמיים והכניסו אותם ל...

ת: הם לא עברו איתו, עם מישהו אחר.

ש: עם מבריה אחר.

ת: הם ניסו לברוח, תפסו אותם והיכו אותם מכות רצח. עינו אותם ו"הרגו" אותם. סבתא היתה מבוגרת, סידרו אותה בבגאז' של האוטו.

ש: בתא המטען.

ת: תפסו אותם ותפסו גם אותה בגלל זה כשהוא ... פעם שלישית הוא כבר פחד. הוא לא רצה בכלל לשתף איתו [עם ראמז] פעולה, עד שהוא הוציא את התמונה ואמר לו שזה בסדר, הוא יכול לנסוע ויצחק שלח אותו. הוא התארגן תוך 24 שעות וזהו. אז הוא הביא אותו אלינו הביתה. הם גרו אצלנו אולי חודש. אני זוכרת.

ש: מה היה אחרי החודש? איך הוא התארגן?

ת: הם באו לפה, לתל-אביב. הם קנו איזו חתיכת אדמה פה בשכונת התקווה, כנראה שהיה להם כסף. ... עד היום הם שם.

ש: אבא במועצת הפועלים היה לו תפקיד של ראש מחלקת עליה וקליטה בהסתדרות. כמה אנשים עבדו שם במחלקה שהוא היה ממונה עליהם?

ת: אני לא יודעת כמה היו בפועל וכמה אנחנו הכרנו הרבה חברים שלו אבל, אנחנו כילדים הכרנו את אותם האנשים, אבל עד כמה ... , את זה לא ידענו.

ש: שפרה, בת כמה היית אז?

ת: אני הייתי ילדה מאד קטנה, אבל אני זוכרת את כל הקטעים האלה.

ש: בת כמה פחות או יותר?

ת: 5, 6, אפילו 7. אני כבר בגיל 9 עזבתי את חיפה ועברתי כל הזכרון שלי מחיפה זה השנים האלה. אני זוכרת את זה טוב, את האנשים

ש: מתי את נולדת?

ת: בחיפה ב-47.

ש: בואו נמשיך הלאה. את אמרת לי שאחרי שקיבלו את הילדים במשקים השונים, הוא היה מבקר אותם. את אמרת לי שהוא לא עשה את הדברים האלה לבד. מי היה איתו?

ת: דוד לוזיה, מנחם לוזיה.

ז: ז'קו צרפתי.

ת: אלפיה גם. קוסטיקה.

יצחק שלוח: אתה היית אצל יוסף קוסטיקה?

ש: כן.

י: ביד אליהו? מתי היית אצלו?

ש: שנה שלמה אני כבר איתו ביחד.

ת: אז הוא בטח יודע איפה התמונות.

י: איך הוא מרגיש?

ש: בסדר.

י: תמסור לו דרישת שלום ממני, יצחק שלוח ...

ש: כן. לפני שאנחנו נוגעים בזה, אני רוצה לשאול מי זה היה ז'קו צרפתי?

ת: ... במחלקת העליה.

ש: אה הוא ... ? הוא לא סורי?

ת: לא יודעת. אבל יש לנו את התמונה שלו.

ש: מי עוד מהסורים עסק בזה?

ת: מהסורים?

ש: את יודעת מה, גם אחרים. לא חשוב. אמרת אלפיה. מה היה השם שלו?

ת: שלמה.

ש: שלמה אלפיה, סלים.

ת: כן.

ש: הוא גם כן היה חוצב?

ת: כן.

ש: גם הוא עבד בוועד הפועל, נכון?

ת: הוא עבד בהסתדרות גם.

ש: מה היה התפקיד שלו?

ת: הוא לא עבד בדיוק כמו אבא, הוא לא היה פעיל כמו אבא. הוא היה יותר, לא, אבא ... הם היו יותר פעילים.

ש: מי עוד מהשמות האלה? דוד לוזיה עבד בסוכנות?

ת: נכון. גם אלפיה. הנה, זה צרפתי [בתמונה].

ש: בסדר, אנחנו נעיין בזה לאחר מכן, אבל יש לך עוד שמות של ...?

ת: לא. ברגע זה אני

ש: לא זוכרת, בסדר. בואי נלך עוד צעד אחד קדימה. זהבה, את מספרת לי שהיו ביקורים כל שני ורביעי.

לאורך כמה זמן נמשכו הביקורים האלה?

ז: שנים.

ש: אילו שנים?

ז: אילו שנים? אני לא

ת: אני בתור ילדה הייתי הולכת איתו ...

ש: זאת אומרת משהו בסביבות '52, '53, '54.

ת: אני בתור ילדה סירתי איתו בכל ... בוא אני אגיד לך, זה היה מלפני 53 שנה עד לפני 45 שנה. אני

הייתי נוסעת איתו לביקורים האלה.

ש: עד לפני 45 שנה?

ת: עד לפני 45 שנה שהוא היה עובד במחלקת העלייה והקליטה, הוא היה מטפל בעולים שהביא אותם

מקום המדינה. כן, ... מקום המדינה

ש: זאת אומרת משהו בסביבות שנות הששים ...

ת: כן. הוא המשיך גם לטפל בעולים אחר כך. אחר כך היתה עליה בשנות החמישים.

ש: התמונה הזו נדמה לי [צולמה] בראש הנקרה, לא?

ת: ... בדרך.

ז: בדרך לאילת אני חושבת.

ת: בדרך, בדרך ...

ש: אז במשך כל אותה תקופה, שנות הארבעים, החמישים והששים, הגיעו כל פעם עולים וכל פעם הוא טיפל בהם?

ת: כל הזמן, כן.

ש: דרך אגב, בשנות החמישים והששים גם כן שלחו אותם לקיבוצים?

ת: היו חלק והיו אז גם למעברות, האהלים. ... זה עם הילדים היה כשהיינו ילדות קטנות ... הבריח אותם וטיפל בהם וסידר אותם בקיבוצים ודאג להם וכל זה. בתוך כל זה הוא היה בפעילות של ההגנה ... גם זה הוא היה, גם בלילה וגם ביום.

ש: פעילות ... ההגנה?

ת: כן. הוא נלחם באנגלים גם.

ש: בשנות החמישים והששים הוא גם כן ... עולים?

ת: בשנות החמישים כשהתחילה העליה הגדולה

ש: מכל המדינות.

ת: כן. ... עיראק. סוריה אני לא יודעת. ... אבל בשנות החמישים היתה עליה גדולה

ש: עיראק.

ת: וגם מצרים.

ש: אוקיי, אבל אנחנו נתמקד בסורים. בשנות החמישים היו סורים שהגיעו?

ת: לא הרבה.

ש: לא הרבה, אבל אבא טיפל גם בהם?

ת: גם בהם וגם בעיראקים. הוא הקים להם אהלים בשער העליה. הוא בידיים שלו הקים להם אהלים. אתה מכיר את שער העליה, שהיום זה נוה דוד.

ש: שכונת נוה דוד?

ת: כן.

ז: זו היתה מעברה.

ש: שם היתה המעברה?

ז: כן.

ת: קראו לזה שער העליה. לפני חמישים שנה. היה יעקב רופא.

ש: יעקב רופא?

ת: כן. אנחנו ...

ש: כן, אני מכיר את ... אז את אומרת לי שבשנות החמישים הגיעו ...

ת: לא הרבה.

ש: לאן העבירו אותם? קודם כל, איך הם הגיעו? בהברחה?

ת: לגבי העליה מעיראק

ש: לא מעיראק, לגבי הסורים.

ת: שם היה סגור.

ש: לכן הבריחו אותם. ואבא טיפל בהם את אומרת?

ת: בכולם.

ש: ואת כל אלה העבירו לשער העליה?

ת: לשער העליה. הקימו להם אהלים וסידרו להם, אתה רוצה שאני אגיד לך מה ...

ש: כן.

ת: הוא היה מקבל אותם ... אני זוכרת את זה בתור ילדה קטנה, הוא ישב על החול, ליד שולחן, בשער

העליה. עמדו בתור אלפי אנשים ... אחד אחד, רשם את השמות שלהם, את הגילאים שלהם. את דמי הכיס

הראשונים הוא נתן להם ... הוא קיבל תקציב.

ש: הייתה לו קופה בצד?

ת: היתה לו קופה וכל אחד קיבל אני לא יודעת כמה לירות, אבל אני ראיתי את העבודה שלו. הוא ישב

ולקח מכל אחד את שם משפחתו וכמה ילדים יש לו

ש: ומאיזו ארץ הוא הגיע.

ת: כן. כל אחד קיבל מיטה מתקפלת. מהסוכנות חילקו לו את המיטה ... הוא בידיים שלו הקים את

האהלים. הוא גם היה באהלים, הוא גם בא מסוריה.

ש: כן, תיכף אנחנו גם

ת: הוא רשם, נתן להם את דמי הכיס הראשונים.

ש: כמה נתנו להם, את זוכרת?

ת: לא.

ש: חוץ מאהל שבנו להם, הם קיבלו מיטת סוכנות מברזל

ת: ומזרון ופתיליה ופרימוס ודוד לחמם מים וצלחות לקחת אוכל כי אז נתנו להם.

ש: היה מטבח ...

ת: בימים הראשונים הם קיבלו אוכל כמו בצבא. היו להם מין מסטינגים כאלה, לא יודעת איך קוראים

לזה, והם קיבלו אוכל. אני זוכרת שהייתי הולכת איתו. אני זוכרת שהם היו לוקחים את זה והיו הולכים

ומקבלים אוכל.

ש: היו לוקחים את זה לאהל ואוכלים באהל, כל משפחה?

ת: כן.

ש: מה חוץ מזה נתנו? את אומרת דמי קיום לימים הראשונים.

ת: ואת המיטה ואת...

ש: אוקיי, בסדר.

ת: אחר כך היו שולחים אותם לחפש עבודה. ופה היה ... ואז התחילו את העבודות היזומות.

ש: רגע, לא היה פיזור לכל מיני משפחות?

ת: לא.

ת: למה לא? בוודאי שכן. חלק הלכו לקיבוצים
 ז: לא, רגע שפרה. כשהם באו לפה לשער העליה, הם היו בשער העליה אבל גם חלק הלכו למקומות
 אחרים פה. לא רק בקיבוצים, גם פה. היו גם פה.
 ת: אבל חלקם נשארו בחיפה והשאר ...
 ש: זאת אומרת גרו במעברה הזאת בנוה דוד ויצאו לעבודה?
 ת: בחציבה. אבל אז יזמו את העבודות האלה. הממשלה אז. קראו לזה עבודות ממשלה.
 ש: עבודות דחק.
 ת: אנחנו הכרנו את זה בתור עבודות ...
 ז: ייעור ...
 ת: ייעור.
 ש: אז קראו לזה עבודות דחק עד כמה שאני זוכר. עבודות יזומות זה מושג יותר מאוחר. אבל לא חשוב.
 ת: יותר מאוחר? את זה אני זוכרת שזה היה עבודות יזומות בייעור. למה ייעור? כי הם היו עובדים
 ביערות, היו מנכשים עשבים וכל זה, היו מעבדים את האדמות.
 ש: את ראית משפחות סורית, ראית סורים שהיו עושים את הדברים האלה? שהלכו לעבודות האלה?
 ת: כן, כולם.
 ז: הדודים שלי עד השנים האחרונות שלהם ...
 ת: בסדר, אבל הם לא עלו בשנת '50, הם עלו עם אבא. הם עלו בשנת '33.
 ז: הם נשארו בחציבה ...
 ת: הם עבדו בחציבה. אבא שלי זכרוננו לברכה התקדם, היה יותר פעיל מהם, והגיע לאן שהגיע. הדודים
 שלי אז המשיכו לעבוד בסולל בונה ...
 ש: מה היו השמות שלהם?
 ת: אברהם ודוד.
 ש: שלוח?
 ת: כן. הם האחים של אבא.
 ש: והם חיפאים עד היום?
 ת: הם חיפאים. הם נפטרו והמשפחות שלהם בחיפה. אם אתה רוצה אני יכולה לתת לך גם את מספר
 הטלפון של ..., היא גרה בקרית אליעזר והיא גם תספר לך. היא יותר מבוגרת מאיתנו והיא בטח יודעת
 דברים ...
 ש: בסדר. בואי נגיע לשנות הששים. את אומרת שעדיין בשנות הששים נוה דוד היתה מעברת עולים?
 ת: משנות הששים, פחות אפילו, משנת '54 העבירו אותם מהאילים לצריפים.
 ש: באותו מקום?
 ת: באותו מקום. התחילו מהחלק האחורי. הם היו הורסים שורה של אהלים ומקימים שורה של צריפים
 והיו מעבירים את המשפחות. ככה הם עשו עד שגמרו את כל העולים. הם התאכסנו באהלים אולי שנתיים.
 אחר כך העבירו אותם.

ש: את מי שנשאר שם?

ת: בדרך כלל כולם אחר כך עברו לצריפים. מאהלים לצריפים. הם מאד סבלו. האהלים האלה היו עפים ברוח ואז היו קוראים לאבא באמצע הלילה לא פעם ולא פעמיים. היו קוראים לו והוא היה הולך. באמצע הלילה, בגשם, ברוח, בשלג, הוא היה הולך, היו מביאים אותו, לוקחים אותו לשם והוא היה ... אהלים, מסדר אותם. מרגיע אותם ומסדר את האהל. אני חושבת שהאהלים היו בערך ... ואחרי זה הקימו להם את הצריפים. וגם לא היו מגורים ...

ש: צריפים מעץ או פח?

ת: עץ. ... כאן [בתמונה] זה יצחק ואחד ... מזכיר המעברות. אז גם היה אחד

ש: את קוראת את זה מחוברת שנקראת "לזכרם של יקירינו יצחק וחיים".

ת: כן. אתה תלמד מהחומר הזה יותר טוב ממה שאנחנו מספרות.

ש: אבל אני רוצה גם חוויות אישיות.

ת: אז אני ... אחרי כמה שנים שהקימו להם את הצריפים, התחילו לבנות את השיכונים האלה שעד היום הם קיימים.

ש: השיכונים זה שכונת

ת: נוה דוד. קודם קראו לזה שער העליה, מחנה דוד, והיום נוה דוד. וזו שאחריו זו קרית

ש: אליעזר?

ת: לא. בין שער העליה לקרית אליעזר יש עוד קריה. במקום שער עליה יש שם אחר. לא זוכרת.

ש: כן.

ת: אז בנו את השיכונים האלה שהיום הם גרים שם. זהו. הפעילות שלו נמשכה לאורך כל השנים. הוא תמיד עבד איתם, תמיד טיפל בהם. כשהיו להם בעיות הם באו אליו להסתדרות וביקשו עבודה וביקשו עזרה. גם בשעות הפנאי שלו כשהוא היה בא לצהרים בין אחת לארבע היו מחכים לו העולים החדשים על המדרגות.

ש: סורים?

ת: סורים ועיראקים ומי שאתה רוצה. משה אליהו, הוא היה זמר, אתה שמעת עליו?

ש: הייתי אצל אשתו.

ת: הוא בחיים? שמעתי שנפטר.

ש: לא, הוא נפטר.

ת: אם היית אצל אשתו אז הוא אחד מאלה שעלו גם בשנות החמישים אני חושבת והוא [אבא] טיפל בו יפה מאוד. מה הוא עשה? אבא שלי ... אותו פה והכניס אותו לענינים

ש: לעולם הזמר.

ת: במערכת הבחירות ...

ש: אבא שלך?

ת: אבא שלי, כן. הוא היה לוקח את משה אליהו ... למעברות והיה מעביר ערב איתו. קודם הוא היה מרצה מה עושה מפלגת פועלי ארץ-ישראל, היה נותן הרצאה של חצי שעה, שלושת רבעי שעה

ש: אסיפת בחירות כזאת.

ת: אסיפת בחירות כזאת. הוא היה עומד ומדבר והיה תענוג לשמוע אותו. ממש תענוג. אני ברגע זה נזכרתי במשהו. אני למדתי ... בבית הספר ביאליק ולמנהל שלי קראו ... יום אחד אני הייתי בכיתה והוא נכנס לשיעור ואמר לי – שלוח קומי. מה זה נבהלתי. נורא נבהלתי. אמר לי – אתמול שמעתי את אבא שלך בנאום בהרצאה, כה לחי! [ככה] הוא אמר לי. אני לא אשכח את המילים האלה ...

ש: אני רוצה להבין. על איזו מערכת בחירות את מדברת איתי? אילו שנים? אמצע שנות החמישים?

ת: כן. מ-50' ומעלה. בטח.

ש: אז כל מערכת בחירות אבא היה בא? לאיזו שכונה הוא היה מגיע?

ת: מחנה דוד, טירה [טירת הכרמל], קרית שמונה. בקרית שמונה הוא היה

ש: רגע, היו סורים?

ת: בקרית שמונה? העולים החדשים שהוא קיבל אותם, גם אם

ש: אה, בלי שום קשר לסורים.

ת: בלי קשר. הוא לא דיבר ...

ש: את יודעת על סורים בקרית שמונה?

ת: הוא היה ... קרית שמונה לעשות להם שם הרצאות ...

ז: יכול להיות שהוא אולי התמקד שם בקיבוצים ...

ת: בקיבוץ דן ודפנה.

ז: דן, דפנה, אפיקים.

ת: ואשדות יעקב. הוא היה עושה סיבוב כזה, מטפל בהם, רואה מה חסר להם ומה הם צריכים.

ש: אני רוצה שנתמקד עכשיו באותן אסיפות בחירות. הוא היה מביא באופן מיוחד אחרי הרצאה שלו את

הזמר קמחג'י אליהו.

ת: משה אליהו. עיברתו לאליהו.

ש: משה אליהו קמחג'י. עד היום ... קמחג'י.

ת: כן, אבל עיברתו את השם שלו לאליהו והוא היה מנגן להם. היה משגע אותם.

ש: אילו שירים?

ת: בערבית.

ש: בערבית סורית אבל?

ת: כן, ערבית סורית. והם היו נהנים.

ש: שירים ...?

ת: כמו ששרים בערבית.

ש: לא, אני שואל אם בשפה הערבית הסורית?

ת: זה היה בערבית. גם בחתונה שלי הוא בא לשיר, משה אליהו. אבא שלי כבר לא היה בחיים.

ש: מתי התחתנת?

ת: 66'.

ש: וקמחג'י בא?

ת: הוא בא לשיר בחתונה שלי לתת כבוד ...

ש: הוא הגיע לשם עם הלהקה שלו?

ת: אז התחתנו ברבנות. היתה להם חופה. אז הוא בא לעשות מין שבת חתן כזאת ודוד שלי מרדכי ...

ש: לבד או עם הלהקה?

ת: עוד שניים. היה אחד מצרי שקראו לו מוסא חלאלה.

ש: סורי?

ת: מצרי אני חושבת. דרך אגב, בחיפה ... המון, יש שם בית של הערבים והיהודים ...

ש: בית הגפן?

ת: כן. הוא היה אחד המכשירים החזקים שם לעודד את הקירבה בין היהודים והערבים בבית הגפן. הוא

היה מאוד פעיל שם. הוא הכניס את משה אליהו לשיר שם. יש עוד אחד שעד היום, לא יודעת אם עד

היום, אבל עד השנים האחרונות הוא מופיע הרבה כנגן באחת הלהקות המזרחיות בטלויזיה, זוזו מוסא.

הוא עבד איתו, עם זוזו מוסא.

ש: אליהו קמחג'י?

ת: כן, הוא עבד איתם.

ש: אבל זוזו מוסא הוא לא סורי.

ת: לא, הוא מצרי. בבית הגפן הוא פירסם אותו שם, דחף אותו לשם והוא התפרסם הרבה. אתה יודע, היה

איתו גם כן משה חלאלה, קראו לו מוסא חלאלה. הוא היה גם כן שר עם קמחג'י. הוא חידש את השיר הזה

"בתשלומים בתשלומים". בפעם הראשונה שהוא שר את זה זה היה אצל אדל בבית כשהיה איזה ארוע או

בר מצווה או חתונה.

ש: משה אליהו שר את זה.

ת: לא, מוסא חלאלה.

ש: אה, זה היה שיר שלו?

ת: שלו.

ש: מה השיר הכי מפורסם של משה אליהו?

ת: אני לא יודעת. אלה שירים בערבית, לא יודעת.

ש: ובעברית? את לא מכירה שירים שלו?

ת: לא מכירה. אבל אני יודעת שהיה כל הזמן "יא ליל יא ליל" והוא היה ... עולה עם הקול שלו. היה לו

קול אדיר, אין מה לדבר, אבל אני לא

ש: אם אני אזכיר לך שיר? "הלילה הלילה הלילה, שמחה גדולה הלילה"?

ז: זה היה קודם בערבית.

ש: אבל גם בעברית הוא שר את זה.

ת: נכון, הוא שר את זה.

ש: זה השיר המפורסם שלו.

ת: נכון.

ש: את זוכרת את השיר הזה?

ת: בטח.

ש: הוא שר את זה גם בחתונה שלך?

ת: הוא שר בכל חתונה. תדע לך שמיום שהוא בא אבא שלי באמת לקח אותו לידיים והוא פירסם אותו והוא הכניס אותו, כל אירוע שהיה הוא היה מביא אותו. כל אירוע שהיה אצלנו במשפחה. היו בחיפה אנשים, אתה יודע, קראו לזה

ז: לא היו אולמות אז.

ת: לא היו, אבל היה "הול" שזה

ש: חצר?

ת: לא.

ז: בחיפה ... באמצע מין הול גדול, ענק ענק, יותר מדירה שלמה, וחדרים חדרים מסודרים סביב. לא גרנו ש: כביכול ההול הזה זו החצר.

ת: לא, זה בתוך הבית.

ש: כן, בבית, אני מבין.

ז: בחדר הזה גרה המשפחה הזאת, בחדר הזה גרה המשפחה הזאת, גרנו בדירה אחת איזה ארבע משפחות ... וההול ...

ת: ההול אולי 30 מטר. זה לא הול, זה אולם. מה שאליהו היה עושה

ש: אגב, כמה משפחות סוריות גרו בבתים כאלה, את זוכרת?

ז: המון.

ת: ... כל השכונה שלנו, כולם סורים.

ש: וכולם גרו בבתים בסגנון הזה שאת מדברת איתי?

ת: כן.

ש: אילו שנים?

ת: אני נולדתי ב-47' שם, עד שיצאתי ...

ז: היו ועוד נשארו. היום כבר סידרו, הוציאו אותם החוצה, אבל יש עוד משפחות ...

ת: הבית שלנו שאנחנו גרנו בחיפה ברחוב השומר 4 נאטם.

ש: מתי?

ת: מזמן. אני שמעתי שלפני הרבה שנים אטמו אותו.

ש: בואי נחזור אל אבא. עד איזו שנה אבא עסק בעניני מחלקת העליה והקליטה בהסתדרות בחיפה?

ת: עד 62' בערך.

ש: מה קרה שהוא גמר כאן את העבודה?

ז: כאן יש לנו חילוקי דעות.

ש: למי יש חילוקי דעות?

ז: לנו. אנחנו מאוד ... כי אנחנו יודעים

ש: רגע, לא הבנתי. חילוקי דעות עם מי?

ז: עם עצמנו.

ת: לא, למה עם עצמנו? אנחנו מאשימים את מחלקת העליה. לא ... רסמי. אנחנו טוענים שסגרו את

מחלקת העליה בגלל אפליה עדתית אז.

ש: מה זאת אומרת? כי אבא היה ממונה על המחלקה הזאת?

ת: אז העבירו אותו לוועד הפועל ופתחו שוב פעם והוא ...

ש: רגע, אני רוצה להבין את זה. ב-62' את אומרת

ז: רגע, את בטוחה שב-62'?

ת: תראי, עברו ארבע שנים עד שהוא נפטר. הוא נפטר ב-65'. בערך ... שלוש וחצי שנים הוא נפטר פה.

אז ב-62' הוא עבר ...

ז: אני רוצה להגיד לך שאין ...

ש: רגע, אני רוצה להבין את הנקודה הזאת. ב-62' את אומרת שאבא היה במחלקת עליה וקליטה

בהסתדרות.

ז: כן. טענו שאין יותר עליה ואין יותר מה לעשות במחלקה. שיעבור לעיריית חיפה שגם שם הוא היה פעיל

מאד ואבא חושי מאד רצה שהוא יעבוד פה. הם היו חברים מאד טובים. יוסף אלמוגי היה חבר שלו. או

שיעבור לוועד הפועל ואז כל הזכויות שלו יעברו לשם.

ש: לוועד הפועל בתל-אביב?

ז: כן, בצפון תל-אביב. פה התחיל השבר שלו. הוא מאד נשבר מזה. הוא הגיע לפה אדם שחוק ממש.

ש: את אומרת שפיטרו אותו על רקע...

ת: לא שפיטרו אותו. הם אמרו שהם סוגרים את מחלקת העליה.

ש: בגלל מה?

ת: טענו שאין יותר עליה ... בדיעבד פתחו את זה אחרי שהוא עבר.

ש: מה היתה הסיבה?

ת: אז כבר היתה אפליה מאד קשה. שמו שם את כל ... אשכנזים. כולם היו אשכנזים. באיזה שהוא מקום

זה חרה לנו מאד כי הרגשנו שזה לא היה פייר. אז היתה גם תקופה של אפליה עדתית. לא כמו שהיום, אין

כל כך, אתה לא מרגיש את זה. אבל באותה תקופה, הוא בא לפה אדם אלמוני.

ש: מה זאת אומרת?

ת: קודם כל לשכור דירה.

ש: הדירה שלכם.

ת: שלנו. ... שזה בית של רכוש נטוש. כל הרחובות פה ...

ש: לאן עברתם?

ת: לחולון.

ש: לבית הזה שאנחנו נמצאים בו היום?

ת: לא. לרחוב הנקין. עברנו לשם, שכרנו דירה של שני חדרים.

ש: למה דוקא...?

ת: כי בת דודה שלי רחל, היא מצאה לו את הבית. היא היתה מאד מקורבת לאבא שלי. היו בקשרים מאד הדוקים. עם כל התל-אביבים... המשפחה של אמא שלי למעשה... כולם בחיפה, אבל בת הדודה גרה פה בחולון. ריטה.

ש: ריטה מה?

ת: ריטה רחל. פה ברחוב... היא למעשה כיוונה אותו לדירה הזאת. אמרה לו – חולון, עיר שקטה, בוא. יותר טוב מתל-אביב.

ש: והקרובים נמצאים בסביבה?

ת: כן. זאת היתה ההתפשרות שלו, שלפחות יש לו כאן משפחה.

ש: אוקיי, אז הייתם פה. איפה הוא עבד?

ת: בוועד הפועל. היה נוסע כל יום עד הוועד הפועל.

ש: ברחוב ארלוזורוב שם?

ת: כן.

ש: מה הוא עשה שם?

ת: פקיד. היה לו איזה פרוייקט בצבא. יש לי את החוברת שהוא כתב לי. הוא משם היה פעיל, אבל זה לא היה הוא.

ש: פעיל מאיזו בחינה? מבחינת העדה הסורית?

ת: לא. הוא כבר עזב את העדה. לא היה לו מה לעשות. הוא ניסה להיות פעיל במה שנתנו לו להיות פעיל. הוא היה פקיד, אבל גם ניסה להיות פעיל. אבל זה לא היה [זה]. ... לוקח לאחד את הבייבי שלו ושם אותו להיות אדם אפרורי. תוך חצי שנה הוא קיבל התקף לב.

ש: אני מבין שאחרי שנתיים שלוש

ז: הוא נפטר. הוא עבר פה סבל בל יתואר... אבל אתה יודע מה, אנחנו היינו צעירים... הוא שקע מבחינה נפשית.

ש: לא היתה עזרה מההסתדרות?

ז: כלום.

ש: הוא עבד שם עשרות שנים.

ז: כלום. הדבר היחיד שעזרו, הוא תמיד אמר להם – אם יקרה לי משהו, לפחות לאמא [לאשתי]... המחשבה שלו היתה שהוא הולך ולאמא תהיה את... זה הדבר היחיד... ש: אז נתנו לו.

ז: נתנו לו את העזרה הזאת.

ש: גם הגיע לו כפנסיה.

ז: פנסיה. אבל מבחינה נפשית... בזה הוא שקע.

ש: אוקיי. אז אני מבין שהפעילות שלו היתה בקבלת העולים, בטיפול בהם, שליחת הילדים, הפנייתם. עכשיו אני רוצה קצת לשאול איך ... הקליטה ... לשאול לגבי החיים שלכן בחיפה. את אומרת שגרתם ברחוב השומר. אני מבקש לדעת באילו רחובות נוספים חיו עולים מסוריה ולבנון.

ת: כל הדר. רחוב יחיאל ורחוב, כל הרחובות של הדר.

ש: צייני את הרחובות.

ת: ... רחובות שם. רחוב יחיאל, רחוב ...

ש: רחוב הרצל?

ת: הרצל. כל הדר היתה בעיקר שכונה של המון עולים מסוריה. ברחוב השומר התמקמו המון. אילו רחובות היו, זהבה?

ש: זהבה, אני מבין שהכרת שם נוסף שעבד עם אבא. מי זה היה?

ת: אנטבה.

ש: איפה הוא עבד?

ת: הוא עבד גם כן עם אבא.

ש: בהסתדרות? הוא לא היה איש [ההסתדרות].

ת: בסוכנות, אבל הוא היה חבר טוב שלו ...

ש: אה, הוא עבד בסוכנות, אנטבה?

ת: כנראה שבסוכנות. הוא היה חבר טוב של אבא. הם ... ביחד.

ש: מה אנטבה עשה?

ת: גם עם העולים, עם הסוכנות.

ש: העולים, ההברחה וכל מה שקשור בזה?

ת: הסוכנות, כן.

ש: אוקיי. אני שאלתי את שפרה לגבי השכונה. הרי את חיה שם משנות הארבעים, החמישים, הששים.

ת: אני גרתי שם ... באתי לפה.

ש: לחולון.

ת: כן.

ש: אז כל השנים האלה, קודם כל בשנות הארבעים, מה את זוכרת? איפה גרו הסורים?

ת: הרבה ברחוב השומר.

ש: מה עוד?

ת: היו גם למעלה. הם היו מפוזרים בכל חיפה. היו חלק בכפר אתא.

ש: קמישלים את מתכוונת, נכון?

ת: היו גם בכפר אתא. ברחוב השומר יותר. היה ברחוב יחיאל שזה רחוב מקביל לנו. רחוב סוקולוב, גם

רחוב מקביל לרחוב השומר. זה ליד רחוב החלוץ. היו בגאולה.

ש: שכונת גאולה?

ת: רחוב גאולה. זאת היתה שכונת הדר ... היו קוראים ...

ש: כמה לדעתך סורים היו כאן בשנות הארבעים? פחות או יותר?

ת: אל תתפוס אותי במילה.

ש: אם את יודעת. אם את לא יודעת, אז...

ת: חבל שאני סתם אבלבל אותך.

ש: כמה משפחות היו פחות או יותר?

ת: משפחות שאני הכרתי? אולי 50 משפחות בערך שאני הכרתי בתור ילדה. משפחת עבאס, משפחת ...

הכרנו אישית, אבל ... מאות.

ש: זאת אומרת שהיו משפחות סוריות שלא הכרתן.

ת: מאות.

ש: במה הם עסקו מבחינת עבודה בשנות הארבעים והחמישים? מה היה בעיקר

ת: ירקנים. עבדו בשוק תלפיות. רובם עסקו גם ... בחנויות מכולת.

ש: לבעלך היתה חנות מכולת.

ת: לבעלי היתה חנות מכולת וגם ...

ז: סוחרים.

ת: פועלים. רובם היו פועלים. אז היה בית החרושת אתא. הרבה עבדו בבית החרושת אתא. מדובר על

הנשים, על הבחורות.

ש: עבדו הרבה נשים בבית החרושת אתא?

ת: כן.

ש: היתה להם הסעה?

ת: ... לא היתה הסעה מאורגנת, אבל רוב הבחורות שאני הכרתי, רובן עבדו בבית החרושת אתא. אז

הקימו מפעלים במפרץ על הדרך. רוב הנשים בעיקר הלכו לעבוד שם. הגברים עבדו בעיקר במסחר ...

חנויות ... וגם בחציבה. הנשים הלכו יותר ...

ש: טכסטיל.

ת: כן.

ש: הבנתי. באילו בית ספר היו לומדים?

ת: בסביבה שלנו בבית ספר ביאליק שהיה ברחוב סירקין. גם ברחוב סירקין היו הרבה סורים.

ש: אני מבין שהיו גם בתי כנסת.

ת: ודאי. ברחוב שלנו

ש: אילו בתי כנסת את זוכרת ברחוב השומר?

ת: בית כנסת אחד שאבא שלי היה מתפלל ואנחנו היינו מתלווים אליו.

ש: מה ... בית הכנסת?

ת: ... עולי סוריה, אני חושבת.

ש: זה בית כנסת שהיום קרוי על שם אביך?

ת: אני לא יודעת אם בית הכנסת הזה נמצא. אתה רוצה לראות? אתה רוצה שאני אשאל?

- ש: השאלה היא אם עכשיו את יודעת , כי את קודם סיפרת לי, לפני תחילת הראיון
- ת: שהוא הקים בית כנסת לעולי סוריה.
- ש: עם מי? לבד? מאיפה הוא קיבל את הכספים?
- ת: אולי עם עוד. אני יודעת שהוא היה בין המקימים ...
- ז: הוא היה פעיל בהקמה.
- ש: ברחוב השומר?
- ת: זה לא בדיוק רחוב השומר. רחוב יחיאל. זה המשך של רחוב השומר. לרחוב הזה היתה איזו ירידה תלולה כזאת של כמה מטרים ושם היה ... כל יהודי סוריה היו באים לשם. היו יורדים מלמעלה
- ש: כשאת אומרת יהודי סוריה את מתכוונת לדמשקאים?
- ת: כן. כולם היו סורים דמשקאים.
- ש: את יודעת משהו לגבי החלבים והקמישלים? תיכף אני אגיע לזה. קודם כל אני מבין שאת מדברת כל הזמן על דמשקאים.
- ת: אני נזכרתי בעוד שם אחד כי אתה דיברת. ... אתה מדבר, אז אני נזכרת.
- ש: זה טבעי.
- ת: אתה מדבר על ... אני אגיד לך, ברחוב יחיאל, כמה מטרים מרחוב השומר, היתה משפחה אחת שקראו לו יוסף עזר. אתה באת אליו גם כן?
- ש: לא, אבל השם מוכר לי.
- ת: שמעת את השם שלו? יוסף עזר. אדם משכמו ומעלה. הבן שלו היה פעיל נגד הבריטים, נגד אני לא יודעת מי. הוא הדביק כרוזים. תפסו אותו, תלו אותו, לא יודעת מה.
- ש: מה שם הבן שלו?
- ת: אני לא זוכרת.
- ש: עזר אבל?
- ת: עזר זה השם של האבא.
- ש: בן כמה היה הבן?
- ת: לא יודעת. אני הייתי קטנה. אני רק זוכר את השם הזה שהוא הדביק כרוזים.
- ש: מטעם ההגנה או מטעם האצ"ל?
- ת: יכול להיות, אולי ...
- ש: לא, לא.
- ת: יוסף עזר זה אבא שלו. אז אבא שלו בדירה שלו הקים בית כנסת. בבית שלו. דיברנו קודם
- ש: זה פרט חדש שלא שמעתי.
- ת: אתה שאלת אם היו עוד ותיקים ...
- ש: כן.
- ת: את בית הכנסת הזה הוא הקים בתוך הבית שלו.
- ש: יוסף עזר?

ת: כן.

ש: מה עשה יוסף עזר הזה? הוא היה סוחר?

ת: לא יודעת. אבל אני יודעת בתור ילדה קטנה שאנחנו ... בתור ילדה קטנה אבא ואמא היו הולכים ... לבקר אצלו, היו בדידות מאוד גדולה איתנו. היינו הולכים לבקר ואני שמעתי את הסיפור הזה מ... מה שהיה ככה היה. למה הוא הקים את בית הכנסת? כי הבן שלו הוצא להורג והוא כאילו על שם הבן שלו הפך את הדירה שלו לבית כנסת.

ש: ... באזור שלו?

ת: מאז שאני הייתי לא ...

ש: מתי הוא הקים את בית הכנסת הזה?

ת: כשאני פקחתי את העינים שלי ...

ש: בערך באיזו שנה זה היה?

ת: אני הייתי ילדה בת שש ואני יודעת שהיה שם בית כנסת.

ש: של יוסף עזר?

ת: אה, של יוסף עזר?

ש: כן.

ת: זה אני לא יודעת.

ש: בת כמה היית בערך?

ת: מתי הוא הקים?

ש: כן. את זוכרת שהגעתם לבית הכנסת?

ת: תראה, אני לא רוצה להטעות אותך.

ש: בערך. פחות או יותר.

ת: ילדה בת עשר ... בת כמה?

ש: בת כמה היית כשהכרת לראשונה את בית הכנסת ...

ת: יכול להיות בגיל עשר או מתחת לגיל עשר.

ש: אפילו מתחת?

ת: בטח. אם הייתי יותר [גדולה] הייתי זוכרת יותר פרטים. כנראה שמתחת לגיל עשר.

ש: זאת אומרת באמצע שנות הארבעים, משהו כזה?

ת: כן ...

ש: בסדר. אני מתאר לעצמי שהיה קשה להם, להורים, נכון?

ת: מאיזו בחינה? כלכלית? כן.

ש: הם קיבלו עזרה מאיפה שהוא?

ת: מאף אחד לא קיבלו עזרה. אין כלום, שום דבר. הם הכל. אמא שלי סיפרה לי

ש: רגע, שפרה אמרה פה משפט. מה?

ת: ... לא ביקשו כלום. מעולם ... אני אספר לך משהו אחד אם זה מעניין אותך.

ש: כל מה ששייך לסורים.

ת: דוגמה אישית של אבא שלי. היה מאוד קשה.

ש: זה שייך לסורים, מה.

ת: אצלנו בבית היה מאוד קשה. אבא שלי בשעות הפנאי שלו כשהיה צריך לבוא לארוחת צהריים, אני אמרתי לך קודם, ממש היו מחכים לו על המדרגות. לא משנה סורים, עיראקים, מרוקאים. מה שלא יהיה. היו מחכים על המדרגות לקבל עוד איזה ... עוד משהו. והוא היה ... לקבל. הוא היה כל כך עיף כבר והיה ... להם ... אחד מהם שאני לא אשכח אותו

ש: סורי?

ת: לא, עיראקי. אבל הוא בא להביא לאבא מתנה. יום אחד הוא הביא לו שני עופות או משהו. אבא שלי בא ואמא שלי אמרה לו ... אני אגיד לך. ומה שהוא עשה. הוא לא יכל ... הוא אמר – ... אין, את לוקחת את זה ומחזירה לו את זה. הוא לא קיבל שום מתנה, כלום. לא קילו אורז, לא עוף, לא בשר, לא כלום. שום דבר הוא לא קיבל.

ז: בראש מורם תמיד.

ת: הוא לא רצה לקבל. כלום הוא לא רצה לקחת. אז אמא שלי אמרה לו – שמע ... היו נקודות והיו מקבלים בנקודות.

ש: הקצבה. היתה הקצבה.

ת: הקצבה לפי הזה. בשום אופן. היא אמרה – אז מה? ... אמר – בשום אופן אני לא לוקח את זה. הוא לקח את זה והחזיר לו. אני אספר לך עוד סיפור. שם בשוק, אני לא יודעת אם אתה הכרת את חיפה, היו ... מכל המקומות. אנחנו ... כל פעם שמשאית היתה רוצה להיכנס לשוק, היתה ירידה ועלייה. המשאית היתה ... בקצה השוק, והארגזים היו ... היית צריך לראות את כל חיפה על הרגליים, קמים והולכים לשוק ... אמר – שלא תעזי ... שלא תעזי לגעת ... אני קיבלתי ממנו את זה.

ש: מה שאני רוצה להבין זה האם זה אופייני לכל העדה הסורית?

ת: לא יודעת. אנחנו מכירים את אבא שלנו ורק את זה, לא יודעת. אתה יודע, כשהערבים ברחו, עזבו את רחוב השומר, הרי מה היה? כשהכריזו על המדינה הם ברחו. את זה אני זוכרת יפה מאוד, איך ביום שבת אני ... הסתכלתי איך הם בורחים כל עוד נפשם בם. עזבו בתים, עזבו את הכיריים עם הבישולים עם הכל ופשוט ברחו. הילדים היו הולכים ולוקחים דברים. אני הייתי ילדה קטנה, בת חמש שש, אז לקחתי תכשיטים. אז אני קיבלתי ... ממנו. הוא אמר – את זה תלכי ותחזירי. אמרתי – כל הילדים לקחו. אמר – כולם יקחו ואת לכי ותחזירי ... היה שק מלא כפכפים. הילדים לקחו כפכפים. נתן לי שתי סטירות ואמר לי – עכשיו לכי ותחזירי. בכיתי ובכיתי והלכתי ונתתי את זה ...

ז: עד היום ככה. אנחנו עד היום ...

ש: שאלה נוספת. הענין של דמשקאים עלה פה. אבל בחיפה ... הגיעו גם חלבים, גם ביירותים, קמישלים. נכון?

ז: בשבילי זה הכל אותו הדבר. אני לא יודעת להבדיל.

ש: אה, את לא הבדלת. את לא

ז: לא יכולה להבדיל.

ש: מה איתכן היום? מה קורה מהבחינה הזאת של לשמור על המסורת, על התרבות הסורית? את נתת לילדים משהו?

ת: מה שאני קיבלתי מההורים שלי אני מעבירה לילדים שלי.

ש: מה את מעבירה להם?

ת: אנחנו גדלנו בבית מסורתי, עם קידוש בערב שבת, בבית חם עם אהבה, והמסורת הסורית. תראה, מאכלים מסויימים, כל מיני, מה אני אגיד לך? ...

ש: שירים? יש איזה זמר או זמרים מקומיים?

ת: לא. אלינו זה לא עבר, לא.

ש: מאכלים את אומרת שאת שומרת עדיין מבית אבא ואמא.

ת: מאכלים בוודאי. כן.

ש: למשל את השפה הערבית אתם מדברים?

ת: מדברים, כן.

ש: עם הילדים?

ת: לא, אבל הילדים שלי מבינים.

ש: למה אף פעם לא ניסית

ז: אני לא יודעת את השפה הערבית. אני מבינה אותה, אני מדברת ... לעומת זה ...

ת: אני, איתי הוריי דיברו ערבית. ועכשיו, אם יבואו וידברו איתי ערבית, בסדר, אני מבינה, אבל לא עונה. אנחנו עם הילדים שלנו דיברנו ערבית. אבל הילדים שלי מבינים.

ז: ההורים ...

ש: מה עוד אולי עולה לכן? אתן נזכרות במשהו בעיני קליטה? אולי יחס של עולים שחשבו שאולי אבא לא נותן להם מספיק ובאו עוד?

ת: כן, באו.

ש: את מוכנה ...

ת: לא סורים.

ש: לא סורים? אני מדבר על הסורים.

ת: הסורים היו אנשים נהדרים, אנשים מאוד נוחים. לא היו להם הרבה דרישות, הם הסתדרו, הסתפקו במה שנתנו להם. הם הסתדרו ולאט לאט הם התקדמו. אבל היה מקרה אחד לאבא שהוא עבד במשרד, והתפרץ

ש: מתי זה היה בערך?

ת: בשנות החמישים. אנשים היו חנוקים והיה להם מאוד קשה ולא היתה להם עבודה. הוא התפרץ לחדר שלו ובא עם סכין ואמר – אני בא להרוג אותך. אז הוא אמר – למה אתה בא להרוג אותי? – לא, אני בא להרוג אותך.

ש: כן.

ת: הוא איים עליו ואבא שלי לא התרגש. אמר לו – בוא תיכנס ... שב איתי. בחוץ הסתובבו ופחדו ...
הוא סגר את הדלת ונכנס למשרד וישב איתו ... ישב כמו פסיכולוג ... ודיבר איתו. דיבר איתו שיעזור לו
ש: הרגיע אותו.

ת: [ההוא] נישק אותו ויצא.

ש: אבל הוא לא היה סורי, את אומרת?

ת: לא. היה מרוקאי. אני זוכרת שהוא היה מרוקאי שהיה מאוד ... היו לו כמה ילדים, הוא לא עבד, היה
במצוקה כלכלית. אבל מה יכלו לתת לו? את ... מה יכלו לתת לו? והוא בא, היה מאוד נסער, פתח את
הדלת ... אז הוא אמר לו ...

ש: עם עולים מסוריה, אולי את זוכרת מקרים מיוחדים, לאו דוקא על רקע כלכלי אלא על משהו, אולי ...
אולי דברים מיוחדים? למשל, את יודעת שבכל קהילה בסוריה היה מה שנקרא, איזושהיא קרן שהקהילה
נתנה [ממנה] עזרה לנזקקים. עזרה וסעד.

ת: זה ... אבל אנחנו

ש: לא, אבל אז. אני מדבר על חיפה.

ת: לא. אז לא היה. לא היה דבר כזה. לא.

ז: כשבאנו לפה שמענו שיש, איך קוראים לזה? ...

ש: עזרה וסעד?

ז: לא. ...

ת: היו מלגות.

ז: ... תלמידים ... אני חושבת אפילו

ש: מי נתן את המלגות האלה?

ז: אברהם עבאס.

ת: הוא בן דודה שלה.

ז: שטאח מצליח.

ש: שטאח מצליח?

ז: כן.

ת: זה בן-דוד ... המשפחה ...

ש: על אילו שנים את מדברת איתי?

ז: אני יודעת שאני הייתי בת 12, 13. אני לא הכרתי ...

ש: כלומר בשנות הששים?

ז: ...

ש: את מדברת על ...?

ז: ... הוא למד. הרבה למדו בזכות ... כבר היינו גרים כאן בחולון.

ש: מי בדיוק נתן פה?

ז: זאת היתה קהילה של יוצאי סוריה.

ת: הוא רוצה לדעת מאיפה הכסף הזה הגיע.

ז: ... את זה. היא גרה בצפון תל-אביב. אשתו של חבר הכנסת אברהם עבאס.

ת: היא גם התעסקה עם זה.

ז: פנינה. לא, לא פנינה. פנינה זו ...

ש: אשתו של אברהם עבאס?

ז: הוא היה חבר כנסת ... שהוא היה אחראי ...

ת: אולגה. קראו לה אולגה.

ז: אולגה.

ש: אז אשתו של אברהם עבאס התעסקה בזה?

ז: היא גם התעסקה בזה.

ת: ... את זה אני אשאיר לך ...

ש: זאת קרן על שם אברהם עבאס.

ז: או, בדיוק.

ש: את קיבלת מהקרן הזאת?

ז: לא. אבל בחיפה לא ...

ש: ... בחיפה בשנות הארבעים, החמישים והששים לא ...

ת: לא היה. לא שמענו על זה.

ש: את יודעת, הכנסת כלה, כל מיני דברים כאלה. מטעם בית הכנסת לא הקימו קרן כזאת לעזרה?

ת: לא היה דבר כזה, לא.

ש: את לא יודעת.

ז: תראה, אני בכל אופן לא יודעת.

ש: בסדר. אני שואל כי אולי אם לאבא היו מגיעים סורים, אולי שמעת אם הוא אמר להם – אתם יודעים

מה, אם אתם צריכים עזרה גשו לבית הכנסת, עזרה וסעד, יתנו לכם שם, יעזרו לכם שם ...

ז: ...

ש: הבנתי. עוד משהו שאולי ככה אתן זוכרות? משהו לגבי קליטה שאבא עזר? מקרים מיוחדים?

ת: אני רק יודעת שאבא עבד מאוד קשה כי הוא ... את העולים האלה ... הוא נתן את החיים שלו. זה מה

שאני זוכרת. ... אנחנו יודעים. אנחנו בתור ילדים שלו אנחנו סבלנו מההעדרות שלו. הוא לא היה כמו כל

אבא שהיה ... הרבה זמן. אבל ... עצמו בזמן הזה היה כן ... אותו. אם אחותי כבר עזבה ... אבל אנחנו

יודעים שתמיד הוא היה בצפון ותמיד הוא היה בפעילויות ותמיד הוא היה בדאגה למשפחות אחרות. אמא

הייתה אומרת לו – גם לך יש בבית ילדים. אבל הוא היה תורם המון המון לעלייה הזאת. מאוד תורם.

ש: הבנתי. אבא שלך היה פעיל גם בעניני עולים אחרים אבל גם בעניני עולי סוריה.

ת: כן, בטח.

ש: בחיפה לא הקימו איזה ועד לעולי סוריה או משהו בסגנון הזה שאבא היה פעיל בו?

ת: לא יודעת. תראה, לפעמים אנחנו לא יודעות הכל. יכול להיות

ש: בסדר, זה ... אני רוצה לדעת אם

ז: היה לו ... אני יודעת שכל הזמן זה היה ... מראים לנו איזה רצף של מכתבים ... ועל כספים ועל פגישות שהוא השתתף בהן ... ולעזור עוד ועוד ... אבל משהו יותר אישי, יותר מצומצם, לא ידוע לנו. יש לך פה [את הספר], וחברים שלו שכתבו.

ש: בסדר, אני תיכף אעיין בזה, אבל אני רוצה לדעת מה אתן יודעות, אילו חוויות אתן עברתן בהקשר הזה של קליטה. זה מה שאני רוצה. אם עולה לכן עכשיו, אם אתן נזכרות במשהו. אם לא אז נסיים פה את הראיון.

ת: היו שמות של ... של הסורים. כשהוא רצה לבדר אותנו והיה לו קצת זמן, הוא היה מוציא את החוברת והיה אומר

ש: איפה ספר הוא היה מוציא? של הילדים?

ת: היה נגיד כזה עדשים, אז היה בית אלעדשה, בית אלמוגרבי. היה ... של הסורים. מ... היו קוראים ... לעדשים ...

ש: עדס למשל.

ת: כן, בית אלעדשה. מוגרביה ... בית אלמוגרבי ...

ז: לסיכום אני יכולה להגיד לך שהוא היה מאד אציל נפש, אדם עם חוש הומור מאד ... הוא לא יכל להיות ... אדם נעים שיחה. כשהוא הגיע לפה כל זה ירד.

ש: לפה זה לחולון.

ת: אף אחד לא הכיר אותו.

ז: אנחנו המשכנו את הדרכים האלה. אני חושבת שאנחנו ... היום אני חושבת, כל הזמן אנחנו מאד גאים

ת: חבל שהוא לא חי. הנכדים שלו היו מתגאים בו, בסבא כזה. היום תמיד כשאנחנו

ז: אנחנו שומעים עליו הרבה.

ת: מדברים עליו עם ... החברים שלו או עם משפחה יותר מבוגרת ...

ש: אני ... [לפני] כמה זמן סיפרת לי על כך שאבא היה עובר ברחוב, ושזה לקח הרבה זמן. מה בדיוק?

ז: היה משוחח תמיד על כל מיני דברים. על דא ועל הא ועל כל מיני. בעיקר על בעיות ...

ת: עליה של חמש דקות היתה נמשכת שעתיים.

ש: למה?

ת: כי לכל אחד היתה בעיה וכל אחד רצה שאבא שלי יפתור לו את הבעיה. והוא אמר לו בסדר. לרוב הוא היה מסדר להם.

ש: את מדברת איתי גם על סורים ... ברחוב השומר ובשוק?

ת: כן, כן. היה גם אחד ... קראו לו בנימין, שעבד ... בשוק, היתה לו חנות מכולת. בשוק תלפיות ...

ש: מה היה לו, חנות למה?

ז: מכולת היתה. אני לא יודעת אם היום.

ת: וגם לו אבא שלי עזר הרבה. להרבה שם ... כל אחד רצה, לכל אחד היתה בעיה – תסדר לי, תפתור לי. וגם סתם, שיחות נפש. הוא היה בן אדם מאוד מעניין. היה נעים לשוחח איתו. הוא לא היה מטומטם. היה נעים לשוחח איתו. הלוואי והיה לנו ...

ש: לא, אל תמעטי בערכך. תגידי לי, חוץ מהענינים האלה של עליה וקליטה, אבא היה מעורב בעוד עניני תרבות? אולי איזה עלון או חוברות סוריות?

ת: כן. הוא היה כותב בחוברת של ההסתדרות אני זוכרת. פעם בחודש ... הוא היה מקבל ...

ש: אבל על מה הוא כתב שם? אני מדבר על עלון או חוברת של יוצאי סוריה. היה דבר כזה? זכור לך? ת: לא. יכול להיות שזה היה.

ש: עוד משהו אולי?

ת: ברגע זה לא עולה על דעתי.

ש: אז בשלב הזה אני רוצה להודות לכן.

ת: ... את מה שרצית?

ש: כן, שאלתי את השאלות שרציתי לשאול ועניתן לי. זהבה הבכורה ושפרה, תודה לכן. העשרתן אותי בהרבה תחומים שהיו חסרים לי לגבי חיפה.

ת: ויכול להיות שעכשיו אתה יודע ... יעלה משהו.

ש: אני מתאר לעצמי. אם יהיו באמת ענינים חשובים

ת: נרשום ונתקשר.

ש: אין בעיה. מר יצחק שלוח, אני מבין שאתה עלית ארצה בשנות החמישים.

ת: כן. 10.10.50. בסוכות זה היה.

ש: ספר לי, אתה אני מבין דמשקאי גם כן?

ת: נכון.

ש: איפה חיית בדמשק?

ת: חארת אליהוד.

ש: מה קרה שב-1950 המשפחה שלך החליטה לבוא ארצה?

ת: אלה האחיות, אמא ואבא. אחות אחת התחתנה ועלתה ארצה עם בעלה לפה.

ש: לפני כן? בשנות הארבעים כבר?

ת: '40, '42! הם היו בזמן המאורעות פה. בדיוק אמא שלי חלתה במחלת הסרטן. לא היתה בדמשק תרופה

לרפא אותה. שמענו שיש פה בארץ תרופה חדשה שהמציאו אותה, ואם יתנו לה את התרופה אפשר להציל

אותה. מה עושים? לא היתה אפשרות שתיסע כל המשפחה. לא אני, לא אמא, לא אבא ולא אחותי. אז מה

עשינו? ... שאני ואמא ניסע להציל אותה אולי מהמחלה הזאת.

ש: באיזו שנה היתה הנסיעה הזאת?

ת: בשנת '50.

ש: אה, אותה נסיעה שהגעתם ארצה?

ת: כן. היה ועד קהילה בדמשק, גם כן שלוח.

ש: ראש ועד הקהילה?

י: כן. כל הכסף של יהודי סוריה היה אצלו. מי שרוצה עזרה, מי שרוצה לעזור.

ש: מה היה השם שלו?

י: חיים שלוח. היה רופא שיניים. פניתי אליו – המצב ככה וככה. אמר – אני אעזור לך. כמה אתה רוצה?

אמרתי לו – מאתיים לירות סוריות.

ש: בשביל?

י: ערבון לשלם לממשלה הסורית לעבור ללבנון. מלבנון נברח לפה. הוא נתן לי מאתיים לירות סוריות.

הלכתי למשטרה שם, אמרתי לו שאמא שלי חולה ואני רוצה לנסוע ללבנון לרפא אותה ואני אחזור. נתתי

לו את המאתיים לירות שהוא יתן לי אישור לנסוע ללבנון. בינתיים היה לנו, המבריה קראו לו ראמו.

לבנוני.

ש: דרוזי?

י: לא יודע אם דרוזי. הוא עבד בחיל הים הלבנוני.

ש: הוא היה קצין?

י: קצין.

ש: אז הוא היה קצין בחיל הים הלבנוני.

י: כן. הוא בא לשכונה. הייתה לי בת דודה. לא רחוק מאיתנו היתה גרה, לידנו. קראה לי – יצחק בוא,

ראמו ישנו פה. אתה רוצה לעלות לארץ עם אמא...? אמרתי לה שכן. שלחה אותנו אלינו הביתה. אמא

שלי כבר היתה חולה. הוא אמר – אתם רוצים לעלות ארצה? אמרתי לו – אני ואמא בעיקר, ואני אחזור

אחר כך בחזרה לדמשק... לקחתי מאתיים לירות סוריות, הוא לקח ממני תמונות שלי ושל אמא שלי,

נסע ללבנון והביא לנו תעודות מזוייפות.

ש: תעודות זהות?

י: תעודות זהות לבנוניות שנוכל לעבור את הגבול בשקט.

ש: אבל קיבלת אישור מהמוחבראת הסורי לעבור, לא? נתת ערבון.

י: לא חשוב. גם את זה צריך. אם לא הולך פה אז הולך מצד שני. הגענו לגבול, ... אמר – יש לך תעודות?

אמרתי לו שכן. ... אמר – תעברו.

ש: עברתם ללבנון.

י: עברנו ללבנון, ישר לבית של ראמו בלבנון.

ש: איפה הוא גר? בביירות?

י: בביירות, כן, ברור.

ש: באיזה רובע?

י: לא יודע. הלכנו לשם, ישבנו אצלו שלושה ימים.

ש: אצלו בבית ישנתם?

י: אצלו בבית. אמר – בערב אנחנו ניסע, תביאו את המזוודות שלכם וזהו. נתנו לו את המזוודות. שאלנו –

ניסע הערב? אמר – לא, מחר תיסעו. [שאלנו] – מה יש? הוא לא אמר לנו שאנחנו נכנסים דרך הים. הוא

אמר שהשומרים שם, יש הרבה שומרים ואי אפשר לעבור, אבל לא אמר אמר שאנחנו מתרחקים מהים. העיקר, הוא לקח את המזוודות. שאלתי אותו – איפה המזוודות? אמר – בן דוד שלך, [כלומר] אבא שלה שהיה בחיפה, [אצלו] כל המזוודות.

ש: כן.

י: וזה לא היה נכון. הוא שיקר. ביום השלישי חיכינו עד הערב, הוא אמר – הערב אנחנו ניסע. הוא הכניס אותנו לצור, על חוף הים שם, לבית קפה. ישבנו עד 11 וחצי בלילה, כשלא היה אף אחד בבית הקפה הזה. הביא לנו לבנה וזיתים ושמן זית.

ש: אכלתם, שתיתם.

י: אכלנו, שתינו, עד שלא נשאר אף אחד. פתאום הוא הוציא פנס, נתן איתות, באה סירה. אמר – יאללה, בואו.

ש: לכיוון הים?

י: לכיוון הים. באה משם סירה. הוא אמר – יאללה, אין ברירה, מוכרחים לנסוע, יאללה מהר תעלו. נכנסנו עד לפה במים, לקחנו ילדים, נשים, חולים, מה שיש. 11 איש היינו. עלינו לסירה, הוא הדליק, ויאללה, הפליג.

ש: מי הפליג אתכם? ראמז?

י: ראמז ובעל הסירה. בעל הסירה היה פלסטינאי. אני ישבתי על הקצה של הסירה, התחלתי לשחק במים, בים. חושך. פתאום הוא לקח אותנו אחרי המים הטריטוריאליים, חמישים מטר בעומק הים. שאלתי אותו למה, [אמר] שיש משטרה שם בכיוון הזה ואנחנו ש: נתרחק מהחוף.

י: כן, רחוק רחוק [מחוץ] למים הטריטוריאליים.

ש: בזמן הזה, בן כמה היית?

י: 19.

ש: ואמא?

י: אמא היתה מבוגרת, אני לא זוכר בת כמה היתה.

ש: מה היה השם שלה?

י: חסמה. ממשפחת קוסטיקה. אבל אבא שלי היה ממשפחת שלוח, אז [קראו לה חסמה] שלוח. היא היתה [מהמשפחה של יוסף קוסטיקה. אותה משפחה. בגלל זה הוא עזר לי הרבה. ש: הבנתי.

י: ... כשאתה תפגוש את יוסף, תגיד לו שאני לא אשכח את העזרה שלו שנתן לי, את ההלוואה שלו מהבנק שקניתי [בעזרתה] את הבית.

ש: הוא נתן לך הלוואה?

י: אמרתי לו שמצבי קשה. הוא לקח הלוואה בשבילי, נתן לי פנקס, אמר לי לקחת אותו. אני לקחתי 350 לירות ופתחתי את זה. הוא לקח את זה בשבילי [ואמר] – קח ותחזיר לי את זה.

ש: מתי זה היה?

י: בשנת '59, '60.

ש: אחרי שהתחתנת?

י: כן, הייתי נשוי ועם שני ילדים. כשבאנו לקנות פה את הבית.

ש: כן. אז אתם שטים.

י: שטים שטים. כשעברנו את המים הטריטוריאליים [הוא] החזיר אותנו בחזרה לחוץ. באמצע הדרך כבה המנוע. ... ללכת ולבוא. אמר – אתה רואה למה לא לקחתי אתכם אתמול שלשום. אם היה עמוק, הגלים היו גבוהים, היינו טובעים עכשיו. עכשיו אין גלים. וזה נדלק, מדליקים. הדליק את המכונה לאט לאט. התחילו להגיד שמע ישראל עד שהדליקו שניהם את המנוע, ראמו והפלסטינאי. טיפלו שניהם במנוע, הדליקו את המנוע ונסענו עוד פעם. נסענו, עברנו את הגבול.

ש: עברתם את ראש הנקרה?

י: לא עברנו את ראש הנקרה.

ש: אז מה?

י: מצור, שיצאנו מלבנון.

ש: אה, מצור שבצפון, מהעיר צור?

י: כן.

ש: הבנתי. אז זה לא רחוק מראש הנקרה שלנו.

י: נסענו איזה שעתיים, שעתיים וחצי בערך בים, וחזרנו לחוף. אמר לי – אתה רואה את האור שם? שם העיר חיפה. נוסעים נוסעים נוסעים איזה שלושת רבעי שעה. שאלתי – מתי נגיע? אמר – עוד מעט. הנה, מתקרבים, מתקרבים.

ש: איפה נחתתם בסופו של דבר?

י: באכזיב.

ש: מי קיבל אתכם שם?

י: רגע אחד. אחר כך אמרתי לו – אם יבוא המשטרה הישראלית עכשיו והיא לא תדע מי אנחנו, תיכף יהרגו אותנו. אמר – אל תדאג. אמרתי לו – באמת? תגיד לי [למה]. אמר – אל תדאג, כשנגיע אני אסביר לך. הגענו לפני אכזיב, הוא התחיל לאותת בפנס, עוד פעם התחיל לאותת, קיבל תשובה שמתקרב [לחוף, לפי] הסימן שלהם. התקרבו לאכזיב, נכנסו במים, לקחנו את הילדים, את הנשים, כל אחד מה שיכל לקחת, ונתנו לו כסף מהכיס שלנו.

ש: למי שילמתם?

י: לראמו. נתנו לו כסף, כל אחד מה שצריך לתת לו.

ש: אתם ידעתם שזה יעלה לכם בתשלום אני מניח.

י: כן, בתשלום. מסר אותנו לאכזיב, באה המשטרה הישראלית, לקחה אותנו, והוא הסתובב והלך. לקח את הכסף שלו ...

ש: הוא לקח אתכם למשטרה?

י: הישראלית.

- ש: אלה היו אנשי משטרה, שוטרים, או אנשי סוכנות?
 י: לא, שוטרים. אבל לבשו אזרחי.
 ש: אז הגעתם עם הסירה לאכזיב.
 י: קיבלו אותנו המשטרה. נתנו לו [למבריה] כל אחד כסף מהכיס, הוצאנו לו כסף ושילמנו לו.
 ש: כמה שילמתם? הרבה כל אחד?
 י: לא זוכר. שילמנו לו את הכסף, כל אחד [נתן לו] מה ש[היה] צריך לקבל.
 ש: כל אחד מה שצריך לשלם.
 י: כן. לקחנו את המזוודות, לא היו הרבה מזוודות, הבגדים שלנו. לקחנו וחיכינו בחוץ על החוף עד שבא אחד מהקיבוץ.
 ש: קיבוץ אכזיב?
 י: קיבוץ אכזיב. נתנו לנו חלב ולחם. לקחו אותנו למעלה, אליהם.
 ש: איפה זה למעלה?
 י: היה הר שם, ... של הר. לקחו אותנו לאט לאט למעלה.
 ש: אה, ברגל.
 י: ברגל, לא הרבה. ישבנו שם, היה שם מבנה, ישבנו בו.
 ש: בתוך הקיבוץ?
 י: ליד הקיבוץ. לא בקיבוץ. באכזיב עצמו.
 ש: אה, אתה מדבר על הכפר הערבי א-זיב?
 י: לא יודע. כפר ערבי היה שם. לא יודע.
 ש: אתה מתכוון לכפר הערבי?
 י: כן, אבל לא היה אף אחד שם.
 ש: היה נטוש?
 י: כן.
 ש: כי ליד יש את קיבוץ אכזיב. גשר הזיו. אתה לא מדבר על קיבוץ גשר הזיו?
 י: לא, לא.
 ש: עכשיו זה ברור לי. אתה מדבר על אכזיב מה שנקרא. כן.
 י: ישבנו שם מהבוקר עד ארבע אחרי הצהריים, עד שבאו ולקחו אותנו.
 ש: מי שם טיפל בכם במשך היום?
 י: מהקיבוץ. הביאו לנו חלב ולחם. אנשי הקיבוץ.
 ש: אנשי קיבוץ גשר הזיו?
 י: כן.
 ש: אבל הם הניחו אתכם, הייתם בתוך א-זיב? ... הישן?
 י: בכפר הערבי הישן. וזהו, חיכינו שם. אמרו לנו לחכות, יבואו מהסוכנות לקחת אותנו. צלצלו להם, להסתדרות, לאבא שלה, נתנו לו רשימה של אלה מהסירה

ש: אתה מדבר על אבא שלה, על יצחק שלוח מההסתדרות?

י: כן. פתאום הוא רואה [כתוב] יצחק שלוח ואמא שלו. תיכף בא, למחרת בבוקר, לשער העליה. אני לא הכרתי אותו.

ש: העבירו אתכם לשער העליה בחיפה?

י: כן. בא אוטובוס, לקח אותנו לשער העליה בחיפה, נתנו לנו אהל.

ש: בא אוטובוס באופן מיוחד לקחת אתכם מא-זיב ולהסיע אתכם לשער העליה?
י: כן.

ש: כשהייתם בא-זיב מישהו לקח את השמות שלכם?

י: בטח.

ש: מי זה היה?

י: לא זוכר.

ש: אני מתכוון איש סוכנות או שוטר?

י: לא יודע. ... את הרשימה, כל אחד בן כמה היה ... ונתנו את הרשימה לסוכנות, לאבא שלה. אבא שלה למחרת בא לשער העליה – איפה זה, איפה זה? הייתי מטייל על שפת הים ... לעולים העיראקים. היה שם מלא אנשים. פתאום [יצחק] פוגש את אמא שלי – אה, שלום. מה קרה? איפה הבן? אמרה – הוא מטייל. אני באתי אחרי רבע שעה, נכנסתי לאהל, אמרה [לן] – הנה איבן-עמכ, בן דוד שלך. – שלום, מה נשמע?
ש: כן.

י: היה יום חמישי נדמה לי. אמר – יאללה, בואו לעשות שבת אצלי בבית. [שאלתי] – איך אנחנו נעזוב?
אמר – האהל ישאר פה ואתה ואמא שלך תלכו אצלנו הביתה לעשות שבת. הלכנו, לקח אותנו, עשינו שבת שם, יום שישי. עשינו שבת, ביום ראשון בוקר החזיר אותנו לשער העליה. בשער העליה אמא שלי ... רופא. הוא ראה את המחלה שלה, אמר לה – את צריכה טיפול בהדסה ... בירושלים. הלכנו להדסה בירושלים, הביאו אותנו. דיר יאסין היה שם אם שמעת עליו.

ש: כן, ליד הכפר דיר יאסין.

י: בכפר דיר יאסין.

ש: בתוך הכפר?

י: בתוך הכפר דיר יאסין.

ש: למה דוקא לשם?

י: שם היו מחזיקים את העולים.

ש: בירושלים? מין מעברה כזאת?

י: כן. עשו אותה מעברת דיר יאסין. שם ראינו את הבתים הפשוטים של הערבים, הכל. של הערבים, בדיוק. ישבנו שם. היו שם אנשים מהסוכנות, נתנו לנו מכתב להדסה בירושלים. כל יום הייתי הולך וחוזר להקרנות.

ש: אבל לפני זה נתנו לכם תעודת זהות ישראלית? עברתם את כל הליך הקליטה ... תעודת עולה?

י: לא, עוד לא. רק ... תעודת עולה.

ש: אז קיבלתם תעודת עולה?

י: כן.

ש: איפה קיבלתם תעודת עולה?

י: בחיפה, בשער העליה. תעודת זהות עוד לא. הלכנו, היא היתה פעמיים או שלוש פעמים בשבוע עושה הקרנות. אחרי ששה חודשים נפטרה ונשארה, נקברה בירושלים, עיר הקודש. יש לה נשמה טובה אבא שלי בא אחרי שהיא נפטרה.

ש: לפני זה איפה היא נקברה בירושלים?

י: בשיח' באדר.

ש: ליד הכנסת.

י: בדיוק. הכנסת למעלה והם למטה. מקום טוב מאד. גן עדן.

ש: עד היום יש שם את בית הקברות.

י: עד היום, אבל לא קוברים כבר שם.

ש: כן. הוא סגור.

י: סגור. כל שנה אני ואחותי הולכים לבקר אותה שם.

ש: זה ככה עם גדר פרוצה נכון?

י: לא, לא פרוצה. מקום ...

ש: מקום מוזנח?

י: ... אבל הקברים, יש קברים טובים ויש ...

ש: בסדר.

י: אבל היא קבורה בירושלים במקום טוב מאד. יש לה נשמה טובה. אז כל שנה אני הולך לבקר אותה ואת אחותי שם גם כן. אחותי נקברה שם ... אותו בית הקברות. איך קוראים שם לבית הקברות? שכחתי את שמו.

ש: אוקיי. גם כן בירושלים.

י: גם כן בירושלים.

ש: רגע, מתי אביך, הזכרת את אבא. מי היה שם עוד בבית? מי נשאר עוד?

י: בסוריה?

ש: כן.

י: אבא שלי ואחותי.

ש: ואחותך. זאת שאתה אומר שקבורה בירושלים?

י: לא. יש לי עוד אחות.

ש: אה, חס וחלילה, סליחה. זאת אומרת עוד אחות אחת.

י: יש לי עוד אחות. שתי אחיות. אחת נקברה בירושלים. הצעירה נפטרה.

ש: זאת אומרת אבא ושתי האחיות נשארו בדמשק?

י: לא. אבא ואחות נשארו בדמשק. הגדולה כבר עלתה לפני כולנו לארץ.

ש: אה, בשנות הארבעים, הנשואה שסיפרת עליה קודם?

י: כן.

ש: אה סליחה. עכשיו אני מבין. אז איך אבא עלה עם האחות?

י: גם כן באותו, ראמז הביא אותם.

ש: באותה דרך, אותה שיטה?

י: אותה שיטה שקודם אני באתי.

ש: לאן הם עלו?

י: הם באו מדמשק ללבנון, בלבנון ראמז החזיק אותם שלושה ארבעה ימים אצלו בבית. אחר כך הביא

סירה, כמו שעשה איתנו.

ש: מתי הם עלו באמת? תאריך?

י: איזה שנה בערך אחרינו.

ש: זאת אומרת ב-51'?

י: ב-51', כן.

ש: אוקיי. אז אבא מגיע להנה לארץ. מה איתו?

י: אבא מגיע לארץ, אני חזרתי לחיפה אחרי שאמא שלי נפטרה.

ש: היית כל הזמן בירושלים?

י: בטח, כל הזמן בירושלים.

ש: במעברת דיר יאסין?

י: כן. אחרי שהיא נפטרה, אבא שלה הביא לנו מכתב מהסוכנות שצריך להעביר את המשפחה הזו לחיפה.

ש: אבא שלה, אתה מדבר על יצחק שלוח.

י: היה לו קשה להוציא את המכתב הזה, אבל הוא בתור בן-אדם, אישיות, הוא השיג את המכתב הזה

להעברה.

ש: מירושלים לחיפה?

י: כן.

ש: כל הזמן הזה שהיית עם אמא בירושלים, מי נתן לך אוכל, עבודה?

י: הכל זה מהמעברה. הייתי לוקח אוכל מהמעברה והייתי הולך לעבוד.

ש: איפה?

י: בבית הקברות. חפרתי קברים.

ש: עבודה עבודה. ממי קיבלת את העבודה? מהסוכנות גם כן השיגו לך?

י: מהסוכנות, מלשכת העבודה. שם במקום קיבלנו.

ש: כל פעם היפנו את האנשים לעבודה?

י: כן.

ש: אז עבדת והרווחת?

י: עבדתי והרווחתי, בטח. אז מאיפה ...

ש: ... מהמעברה שם, מי שהיה מנהל המעברה, גבה ממך כסף עבור האוכל שקיבלת?
 י: לא.

ש: את זה נתנו לך חינם.

י: חינם הכל על חשבון הסוכנות.

ש: גם מיטה ופתיליה?

י: מיטה, פתיליה, הכל אפילו. הכל נתנו לנו. אוכל בשפע נתנו לנו.

ש: אז עברת לחיפה ...

י: אחר כך, אחרי ... נפטרה עברתי לחיפה. אבא שלה נתן לנו צריף.

ש: איפה?

י: בחיפה. במחנה דוד.

ז: זה לא היה צריף. אהל. הוא היה באהל. ... חי באהל. אנחנו באנו לבקר אותו ... סירים של אוכל. הם היו באהל.

י: לא באהל, בצריף.

ז: לא לא, באהל.

ת: אני זוכרת את האהל ...

ז: בטח.

י: זה אחר כך.

ת: לא משנה.

ש: לא משמעותי. מה שחשוב זה שאביך היה במחנה דוד, נכון?

י: כן.

ש: קיבל אהל או צריף, לא חשוב. היה בצריף אתה אומר?

י: צריף שהוא מאהל. בצורת צריף, אבל הוא מבד של אהל.

ש: אה, אוקיי, אז זה אהל. בסדר. מאה אחוז. אז הוא קיבל ואתה הצטרפת אליו?

י: אני הצטרפתי אליו.

ש: זאת אומרת הייתם כל המשפחה, היה לכם אהל.

י: לא המשפחה. אני, הוא ואחותי השניה.

ש: אוקיי. משפחה קטנה אבל משפחה.

י: כן.

ש: כמה זמן הייתם שם?

י: שבע שנים.

ש: שבע שנים במעברה במחנה דוד?

י: במחנה דוד.

ש: למה כל כך הרבה זמן?

י: ... בהתחלה עד שבנו.

- ת: אבל לא כל התקופה [הם היו] באהל.
- ש: אני מבין שבשלב מסויים עברתם לצריף.
- י: כל הזמן היינו בצריף. הצריף היה מבד של אהל.
- ש: הבנתי. שבע שנים חייתם באותו מבנה?
- י: כן, באותו מבנה.
- ת: אבא שלך ... באהל ...
- י: גם בצריף היה חול והכל, סליחה, היה זיפת.
- ש: בסדר, אוקיי, זה לא משמעותי.
- י: אחד רוצה לתקוע נאד שומע את השני.
- ש: כן, אני מבין, מכיר את הצריפים האלה. מהצבא גם כן, מה אתה לא מכיר מהצבא?
- י: כן. אחר כך אחותי הקטנה התחתנה.
- ש: רגע, לפני שהיא התחתנה, שבע שנים אתה אומר גרתם במחנה דוד. במחנה דוד, מה עשה אבא כל הזמן הזה? הוא קיבל עבודה?
- י: הוא לא קיבל עבודה. אני באותו זמן עבדתי. כשהפסקתי לעבוד, לא היה לי כבר כסף לפרנס אותו.
- ש: אז הוא לא עבד אני מבין?
- י: הוא עבד איזה חודש ימים בייעור. היה לו קשה מאוד. אדם זקן. לעלות ל... ולבוא, היה לו קשה מאוד.
- אחר כך אני התגייסתי לצבא והוא ישב באהל. שאלו אותי מי יש לי בבית, אמרתי שיש לי אבא זקן ואחות קטנה שעומדת להתחתן. נתנו לי תמיכה 30 לירות לחודש, בשבילו.
- ש: תמיכה משפחתית?
- י: כן, לאבא. הייתי בא, נותן לו את ה-30 לירות והייתי חוזר לצבא.
- ש: איפה שירתת?
- י: שירתתי בבית ליד.
- ש: כנהג?
- י: נהג? "טייס" הייתי.
- ש: בית ליד זה איפה שהצנחנים שם?
- י: נכון. עכשיו צנחנים.
- ש: מה היה אז? זה היה מחנה בריטי לשעבר.
- י: היה מחנה בריטי, נכון.
- ש: אני פשוט רוצה לדעת איפה שירתת בצבא. היית איש מודיעין או משהו?
- י: לא ...
- ש: אה, בשק"ם? בסדר, מאה אחוז.
- י: אבל מה, עשיתי להם צרות עד שהלכתי לשק"ם.
- ש: אה, הבנתי, זה לקח תהליך. למה, רצו שתהיה קרבי בהתחלה?

י: כן. אמרתי להם – קחו את התרמיל, קחו את הרובה, קחו את הכובע, אני לא רוצה להתגייס. אחר כך לא ביקשו ממני יותר.

ש: הבינו שממך לא תצמח טובה.

י: שום דבר. הלכתי למפקד, אמר לי – אתה יודע לכתוב ולקרוא? אמרתי לו שכן. – אתה רוצה לעבור לשק"ם? אמרתי שכן. אמר – מפה אתה [כבר] לא תעבור. מפה עוברים רק באמבולנס או באלונקה. מפה אנחנו נעביר אותך.

ש: אז עבדת בשק"ם. אז שירתו שנתיים וחצי, נכון?

י: כל השירות. שנתיים וארבעה חודשים.

ש: השתחררת. מה עשית לאחר מכן?

י: עבדתי אצל פרנק לוי, אחד שהיה עושה גומי, טאיירים, כל מיני דברים אחר כך אבא שלה אמר לי – בוא, בוא אצלי. בוא תגור אצלי בבית.

ש: זאת אומרת בחיפה?

י: בחיפה, כן. אבל במעברה. גרתי ...

ש: כשנשארת בודד, יצחק שלוח, אבא של זהבה

י: כולם ידעו במעברה שבן דוד שלי זה יצחק שלוח, אז כל אחד בא אלי שאדבר עם דוד שלי.

ש: שתהיה מליץ יושר.

י: הייתי שולח אליו את הבחורות הכי יפות שם.

ש: נחמד מאוד.

י: הוא ראה שאני מתפרפר, אמר – זה לא עסק איתו. אמר – יצחק, תבוא אצלנו הביתה. באתי הביתה. בן דוד שלה אמר [לה] – תמצאי לו בחורה ליצחק. היא הביאה לי אחת, שתיים. אני לא רציתי, הן לא רצו ... ש: כן, מתחילה להתבייש.

י: אז בן דוד שלה אמר – קח אותה. אמרתי ... אם היא רוצה ניקח אותה. אבל היא היתה קטנה. אמר – טוב, נחכה עוד קצת.

ש: בת כמה היא היתה כשהתחתנתם?

י: 17.

ש: בת 17? אני מבין שאז זה היה נהוג להתחתן ... [בגיל צעיר].

י: היתה בת 16. חיכינו ל-17.

ש: זאת אומרת אז היה נהוג להתחתן בגילאים צעירים, נכון?

י: זה לא היה מפותח כמו היום. 17 ... צבא.

ש: ומאז אתה חי באושר ובעושר. אני מבין שבשלב הזה עברתם לחולון גם. למה עברתם לחולון? זה מעניין אותי.

י: העבירו את אבא שלה לוועד הפועל בתל-אביב. לה לא היה אף אחד. לי לא הייתה משפחה. סגרנו, זרקנו את הצריף ובאנו לפה.

ש: ממחנה דוד?

י: ממחנה דוד ...

ז: כשהתחנתנו לא גרנו במחנה דוד. התחנתנו, שכרנו חדר ליד אבא שלי, ליד אמא, ברחוב השומר מס' 2.

שכרנו חדר, גרנו שלוש שנים ואחרי שאבא שלי עבר ...

ש: הבנתי. ומאז ברוך השם

ז: ארבעים שנה.

ש: ארבעים שנה באותה הכתובת, רח' ביאליק 51א'.

ז: ארבעים שנה ...

ש: כן. הבנתי שבינתיים

ז: לאט לאט.

ש: הבנתי.

י: ואני למדתי טייח.

ש: יפה מאד. בעל מקצוע מבוקש היית.

י: ... מה זה מבוקש. חלום.

ש: כן. אני רוצה שעוד פעם תציין, אני ביקשתי ממך שתספר על חוויות מיוחדות בענין הזה של הקליטה,

למשל במחנה דוד. סיפרת לי עכשיו שמה? האהל עף ברוח בחורף?

י: אצלי לא עף ברוח. היו אהלים שעפו ברוח, שהיו קרובים קצת לים. עפו ברוח.

ש: אמרת שהשרותים היו מרוחקים.

י: כן, והמים מרוחקים.

ש: ובכל זאת?

י: בכל זאת מה?

ש: החיים לעומת מה שהיה בדמשק?

י: החיים היו טובים מאד.

ש: למה? מה קרה בדמשק?

י: מה קרה? החיים שם יותר גרועים מעזה.

ש: ולעומת זאת כשהגעת ארצה?

י: הייתי נכנס למקלחת לאהל, הייתי שם אבנים שכשאני אתרחץ המים ירדו, שאני לא אכנס לבוץ. אבל

ברוך השם אני הייתי מבסוט. הייתי מחמם מים חמים על הפרימוס מתרחץ יום ... מבסוט.

ש: נו בטח, היית רווק, היו לך שם הרבה...

י: נשים.

ש: נו, אני מבין אותך, בהחלט.

ז: הוא מבסוט ...

י: ועבדתי בחברת החשמל. אחרי חברת החשמל התגייסתי לצבא ועזבתי, לקחתי את הפיצויים. אמרו לי –

תחזור לחברת החשמל אחרי הצבא. אמרתי – אני לא רוצה לחזור. ועכשיו [כבר] לא קיבלו אותי. רצייתי

לחזור לחברת החשמל, לא רצו להחזיר אותי לחברה. התחלתי לעבוד כפועל שחור. מגיש לטייחים, לבנאים. הייתי חזק, לא היה לי קשה שום דבר.

ש: אתה יכול להגיד שהקליטה שלך היתה קליטה טובה?
י: מה זה קליטה?

ש: שקלטו אותך, נתנו לך את כל מה שהיית צריך?
י: כל מה שהייתי צריך, הכל.

ש: וזה שגרתם בצריף או אהל?

י: הכל היה לי בסדר גמור. הכל היה ...

ש: אתה לא רצית לחיות בבית יותר גדול?

י: רציתי אבל הייתי ...

ש: ... שאתה רוצה להחליף דירה, רוצה שיכון? דיברת עם מישהו ...?

י: לא ביקשתי לא בסוכנות ולא שום דבר. אני הכרתי אותה ואבא שלה השכיר לנו חדר.

ז: הוא רצה לקחת אותי לשם ואני לא הסכמתי. מה אני ...

ש: כן, בסדר.

ז: אז הוא רצה לקחת אותי לשם ...

י: כשעבדתי בטיח אמרו לי ללכת לקורס. נותנים לך 60 לירות ואתה לומד מקצוע, 70 לירות אתה עובד בעבודה. מה אתה מעדיף? אמרתי 60 לירות, אלך ואלמד מקצוע. הלכנו. חלק ברחו מהמקצוע הזה. זאת היתה עבודה קשה ומלוכלכת. אני נשארתי ונשארתי עד שקיבלתי ... והתחלתי לעבוד, ממקום למקום.

ש: לא בחלת בשום עבודה. זאת אומרת לא היה לך קשה, קיבלת את כל מה שנתנו.

י: כן, כן. היתה לי משפחה, כשעליתי ארצה הלכתי וביקרתי את כל המשפחה. יוסף קוסטיקה והקרובים שלו ...

ש: אתה מדבר על אזור תל-אביב?

י: אזור תל-אביב. ביקרתי אשה אחת, אשתו של בן-דוד שלי. הוא אמר לי – יצחק, יש לך מקצוע? אמרתי לו – לא. מה זה מקצוע? לא יודע מה זה. לא מקצוע ולא בטיח. שום מקצוע אין לי. אמר לי – אם אתה לא רוצה לסבול לך תלמד מקצוע איכשהוא. זה כמו שיש לך כסף בכיס.

ש: תעודת ביטוח.

י: תעודת ביטוח. [אמר] – תלמד מקצוע לא תסבול בחיים שלך. עד עכשיו אני זוכר את המילה הזאת.

ש: כן.

י: למדתי טייח והתחלתי לעבוד, ממקום למקום. עבדתי 43 שנים בטיח, עד שיצאנו לפנסיה. זהו.

ש: יש לי עוד שאלה אחת אחרונה. כשהיית שם שבע שנים במחנה דוד, היו מסביבך עוד עולים מסוריה? אתה זוכר עוד?

י: לא. כולם עיראקים היו.

ש: אתה היית היחידי? משנת '50 עד '57 היית הסורי היחידי?

י: כן. היחידי. עיראקים היו הרבה.

ש: וסורים לא באו ועזבו?

י: אני אגיד לך. סורים כשבאו, אבא שלה הכיר את כל המשפחות, כל סוריה. אז הוא, למשל אשה ובעלה באו, [היה שואל] – את רוצה ללכת לאחותך? בואי אני אקח אותך. לקח אותה. סידר אותה אצל אחותה, סידר אותו אצל אחותו ... לא הכניס אותם למעברה.

ש: סידר את כולם.

י: סידר את כולם אצל המשפחות.

ש: הבנתי. מאה אחוז. תודה רבה לך.

י: בבקשה.